

Den Haag

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Voorwoord

Voor u ligt het coalitieakkoord 2018 - 2022: **Den Haag, Stad van Kansen en Ambities**. Het akkoord is gebaseerd op de verkiezingsuitslag. De inhoud van de verkiezingsprogramma's van de vier grootste partijen, Hart voor Den Haag/Groep de Mos, VVD, D66 en GroenLinks, is leidend geweest bij de samenstelling van dit coalitieakkoord.

Maar wij hebben als onderhandelende partijen ook gebruik gemaakt van de input van de andere fracties in de raad en van de inbreng van ruim 100 organisaties. Er is geluisterd naar suggesties van de inwoners van diverse buurten en wijken, de inbreng van maatschappelijke organisaties en van lokale en landelijke belangenvertegenwoordigers. Wij ontvingen van inwoners via Omroep West 270 suggesties, tips en adviezen om vraagstukken op te lossen die varieerden van de aanpak van gevaarlijke verkeerssituaties, tot aandacht voor duurzaamheid en zorgen om betaald parkeren. Veel, maar niet alles, van deze inbreng is terug te vinden in dit coalitieakkoord. Wij hebben ons voorgenomen om bij de verdere vormgeving en uitvoering van het beleid, aandacht te hebben voor de voorstellen die u - als Haagse inwoner heeft gedaan en vast nog zal doen.

Wij willen iedereen hartelijk bedanken voor hun inbreng.

Hart voor Den Haag/Groep de Mos

Richard de Mos

Rachid Guernaoui

VVD

Boudewijn Revis

Frans de Graaf

D66

Robert van Asten

Saskia Bruines

GroenLinks

Arjen Kapteijns

Erlijn Wenink

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Groei laten werken voor een mooie en leefbare stad	11
3. Veiligheid	21
4. Mobiliteit	27
5. Duurzaamheid	33
6. Iedereen doet mee	41
7. Kansen voor iedereen	55
8. Financiën	69

BIJLAGEN

1. Kandidaat-wethouders	76
2. Financieel kader 2018-2022	78

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Inleiding

1. Inleiding

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Den Haag is een prachtige stad. We zijn trots op Den Haag: onze hofstad, onze residentiestad, onze stad aan zee. Stad van Vrede en Recht met een grote diversiteit aan mensen en meningen. Den Haag, onze stad, waar iedereen zichzelf mag zijn en iedereen gelijk wordt behandeld. Waar het er niet om gaat op welke grond je bent geboren, maar naar welke horizon je kijkt.

Dit is het coalitieakkoord 2018-2022. In dit akkoord staat hoe we omgaan met de grote opgaven waar we als stad voor staan. Onze stad, waar veel mensen willen wonen, werken en leven, groeit en bloeit. Dat vraagt om urgentie van het stadsbestuur om te zorgen voor voldoende en betaalbare woningen en voor een goede bereikbaarheid van onze stad. En om onze stad leefbaar, gezond te houden, groen en veilig te houden.

Kernthema's

Mobiliteit, Duurzaamheid, Groei van de Stad en Iedereen doet Mee zijn de kernthema's van deze coalitie. Veiligheid is daarvoor een randvoorwaarde. Met onze grote inzet op huiselijk geweld, ondermijning en het tegengaan van radicalisering maken we onze stad veiliger. Extra handhavers dragen bij aan onze veiligheid. Een veilige stad is een aantrekkelijke stad, ook voor bezoekers van buiten Den Haag.

Deze thema's zijn voor ons niet losstaand. Ze zijn, net als alles en iedereen in onze stad, onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zo is het feit dat onze stad groeit, goed voor onze economie en dus voor werkgelegenheid, maar ook een kans om onze stad nog mooier te maken. Ook de noodzakelijke energietransitie zorgt voor extra werkgelegenheid. Met die extra banen kunnen we meer mensen uit de bijstand helpen. Deze coalitie wil de groei van de stad voor zich laten werken; grote uitdagingen bieden grote kansen.

Grote uitdagingen, grote kansen

De kansen op het gebied van mobiliteit zijn groot. De schaa sprong in het openbaar vervoer maakt het mogelijk dat het groeiend aantal inwoners mobiel kan blijven. Extra ruimte aan fietsers en voetgangers houdt de stad leefbaar en gezond. We investeren in een betere doorstroming van het autoverkeer en werken tegelijk aan het gezonder maken van de lucht. Er komen meer inpandige parkeergarages, wat de parkeerdruk in de wijken vermindert en ruimte geeft aan nieuw groen en bomen in de straat.

We zetten samen met de stad concrete stappen richting een klimaatneutraal Den Haag in 2030. We voorzien alleen al in de komende periode ruim 25 duizend huizen van duurzame energie. En door het energiezuinig maken van huizen willen we dat bewoners profiteren van een lagere energierekening.

We gaan bouwen aan en in de stad, en als we dat doen, maken we buurten beter en wijken mooier en groener. En door het vergroenen van onze stad, maken we Den Haag weerbaar voor extreme regenval.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Inleiding

Den Haag voor iedereen

Deze coalitie ziet en biedt kansen, want in Den Haag moet iedereen mee kunnen doen. Dat geldt voor jong en oud, voor mensen die zorg nodig hebben en voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We willen dat er in Den Haag minder mensen in armoede leven en minder mensen schulden hebben. Het aantal mensen in Den Haag dat afhankelijk is van de bijstand moet omlaag. Wie het echt nodig heeft, die kan op ons rekenen.

Natuurlijk bieden we ook meer kansen aan ondernemers, vooral door ze meer ruimte te geven. Te vaak lopen mensen tegen bureaucratische muren op. Wij vinden: beleid is maatwerk en regels moeten helder en transparant zijn.

Kansenongelijkheid pakken we hard aan, te beginnen in het onderwijs. Want het is de verantwoordelijkheid van de hele stad dat ieder kind zijn leven begint met een eerlijke kans op een mooie toekomst.

Internationale stad

We zijn trots op onze stad, een stad die niet ophoudt bij onze stadsgrenzen. Den Haag speelt een hele belangrijke rol in de regio. Op nationaal niveau is Den Haag vaak voortrekker, bijvoorbeeld als het gaat om onze aanpak van radicalisering. En dat wij hierop trots zijn, dragen we uit. En dat geldt natuurlijk ook voor de positie van Den Haag in de wereld als Internationale Stad van Vrede en Recht.

Voor bezoekers van buiten Den Haag willen we onze stad nog beter op de kaart zetten. Dit levert onze stad veel economische voordelen op. We hebben als stad ook veel te bieden, alleen al op het gebied van cultuur en festivals. En natuurlijk ons prachtige strand.

Stadsbestuur

De komende vier jaar gaat het nieuwe stadsbestuur van Den Haag werken aan de stad van de toekomst. Maar dat kunnen en willen we niet alleen doen. Dit stadsbestuur luistert, zoekt de dialoog en werkt samen met de stad. Wij realiseren ons dat het beleid van de gemeente vaak direct invloed heeft op het leven van inwoners. Dit betekent dat zij daarop ook invloed moeten kunnen uitoefenen. We gaan het dus samen doen met de stad: met Hagenaars en Hagenezen, Loosduiners, Scheveningers en expats. En dus ook niet alleen vanuit het stadhuis, maar juist en vooral vanuit wijken en buurten.

Met dit akkoord zetten we een stip aan de horizon. Maar bovenal zorgen we met dit akkoord dat we Den Haag vanaf vandaag klaar maken voor de toekomst, een toekomst waarin iedereen mee kan doen. Want waar je ook vandaan komt, en wie je ook bent: we zijn allemaal Den Haag.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Groei laten werken voor een mooie en leefbare stad

2. Groei laten werken voor een mooie en leefbare stad

Den Haag is een prachtige stad om in te wonen. We bouwen aan een mooie, groene stad waarop de inwoners trots zijn. We doen dat door de groei van de stad slim te benutten. Er komen jaarlijks zo'n 5.000 inwoners bij. Er zijn dus meer woningen en meer voorzieningen nodig. We maken daarom duidelijke keuzes waar we bouwen. We stellen daarbij hoge eisen aan kwaliteit en duurzaamheid. En we beschermen het unieke Haagse karakter van de stad.

We investeren in de integrale ontwikkeling van een gebied. We passen de uitgangspunten van de Agenda Ruimte voor de Stad toe. We laten de groei vóór de stad werken, we zetten in op bereikbaarheid en bouwen daar waar we vinden dat de stad er beter van wordt. In aangewezen gebieden versnellen we de bouw. We maken slim gebruik van de beschikbare ruimte, maar beschermen tegelijk de schaarse vrije (groene) ruimte in woonwijken. We zetten meer in op leefbaarheid. Architectonische en groene kwaliteiten staan bij ontwikkelingen voorop. Buiten de aangewezen investeringsgebieden komt er geen grootschalige gebiedsontwikkeling. Daar is alleen ruimte voor bouw- of vervangingsprojecten die passen bij de bestaande bouwstijl en in de bestaande omgeving. We hanteren een restrictiever beleid en wegen vooraf af of een project echte meerwaarde heeft. Hiertoe halen we zonodig ambtelijke mandaten met betrekking tot de bouw(vergunningen) terug en handhaven we strakker.

Mooie bouw, mooie gebieden

Door meer regie te nemen en door te investeren in integrale gebiedsontwikkelingen, wordt het toevoegen van woningen ook een verbetering van de kwaliteit en het functioneren van een gebied. We stellen hoge eisen aan de architectuur van de nieuwe woningen, bijvoorbeeld met een beeldkwaliteitsplan. De ruimtelijke kaders en beeldkwaliteitsplannen voor een gebiedsontwikkeling worden leidend voor welstandstoetsen. Gebieden krijgen een aantrekkelijke, groene buitenruimte. Monumentale panden zijn beeldbepalend voor het eigen Haagse karakter en daarmee van grote waarde. Daarom zorgen we goed voor deze parels in de stad. We zorgen voor aantrekkelijke loop- en fietsroutes en ontmoetingsplekken. Met integrale gebiedsontwikkeling zorgen we voor de hoogst mogelijke kwaliteit van wonen en leven voor iedereen. Zo zetten we Den Haag met stip op één als de woon- en werkstad. Grootschalige nieuwbouw vindt grotendeels plaats in de buurt van (toekomstig) hoogwaardig openbaar vervoer.

Leefbaarheid

Leefbaarheid van de Haagse buurten en wijken staat centraal. Daarom stellen we bij het opstellen van de omgevingsvisie onder de nieuwe Omgevingswet een leefbaarheidseffectrapportage in. Vooruitlopend op de invoering van de Omgevingswet experimenteren we in de investeringsgebieden samen met bewoners en ondernemers met het gebruik van de leefbaarheidseffectrapportage. We kijken kritisch naar woningsplitsing. Daar waar het de leefbaarheid en het karakter van de buurt aantast, roepen we dit een halt toe.

Sociale veiligheid

Om de sociale veiligheid in specifieke wijken te vergroten, maken we gebruik van de wettelijke mogelijkheden die de leefbaarheid ten goede komen en woningoverlast tegengaan. Daarom zorgen we voor een diverser woningaanbod. Als onderdeel van een breder integraal sociaal leefbaarheidsplan kan de 'Wet Bijzondere Maatregelen Grootstedelijke Problematiek' worden ingezet op een specifiek aangewezen locatie (waarbij we deze wet alleen richten op meerderjarigen en artikel 8

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Groei laten werken voor een mooie en leefbare stad

van deze wet niet inzetten). Deze maatregelen dienen onder meer om de leefbaarheid te vergroten, de sociale cohesie te bevorderen, de segregatie tegen te gaan, schooluitval terug te dringen en schuldenproblematiek aan te pakken. We zetten extra in op de opsporing en aanpak van overbewoning en illegale kamerverhuur en verwaarlozing van panden. De Haagse Pandbrigade gaat daarom, naast de bestaande maatregelen, eigenaren actief aanschrijven.

Hoogbouw

Hoogbouw kan in gebieden die nu al een hoogstedelijk karakter hebben, zoals volgt uit de Haagse Hoogbouwvisie: Eyeline en Skyline. We hanteren daar geen maximale bouwhoogte. In bestaande wijken met overwegend laagbouw en op plekken waar hoogbouw niet past en het unieke karakter van de stad aantast, zoals op Scheveningen, komt geen hoogbouw. De bouwhoogte moet daar aansluiten op de omgeving.

Bij ontwikkelingen in de nabijheid van openbaar vervoersknooppunten laten we de parkeernorm los. Daarnaast zijn buiten deze knooppunten minder parkeerplaatsen nodig indien een volwaardig vervoersalternatief, zoals openbaar vervoer of deelauto's beschikbaar is.

Samenwerking met corporaties en partners

Woningbouwcorporaties hebben een belangrijke taak. Ze bouwen sociale huurwoningen en zorgen ervoor dat mensen met een kleine portemonnee ook een woning kunnen krijgen. In regionaal verband maken we afspraken over de bouw van voldoende betaalbare woningen, zodat de hele regio hieraan een bijdrage levert. We investeren samen met woningbouwcorporaties in de verduurzaming van hun bestand. We stimuleren samenwerking tussen ontwikkelaars en corporaties vanuit De Haagse Tafel en streven naar gemengde gebiedsontwikkelingen met een gemengd aanbod. We bieden ruim baan aan woonmixen van verschillende groepen. Omdat het economisch goed gaat, is het nu de tijd om maximaal geld uit de markt te halen. We werken intensiever samen met ontwikkelende partijen en initiatiefnemers waarbij we rendabele en onrendabele onderdelen van een plan verevenen, bijvoorbeeld via erfpachtsuppletie.

Woningbouw

Steeds meer mensen willen in Den Haag wonen, dit leidt ertoe dat de woningmarkt in Den Haag onder hoge druk staat. De prijzen voor koop en huur stijgen snel, veel starters op de woningmarkt kunnen nauwelijks iets betaalbaars vinden. De wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn al te lang en deze lopen snel op. Daarom bouwen we meer woningen voor alle doelgroepen: sociale huurwoningen, huur- en koopwoningen, middeldure woningen en woningen in het hogere segment. Bij nieuwbouw hanteren we een norm van 30% sociale woningbouw voor de hele stad. Door een forse inhaalslag te maken met het bouwen in het middeldure huur- en koopsegment komt de doorstroming beter op gang, waardoor wachtlijsten kunnen afnemen. Daarmee wordt ook ingezet op woningen voor mensen die een onmisbare bijdrage leveren aan Den Haag, zoals

politieagenten, leraren en hulpverleners. We bevorderen efficiënt gebruik van de bestaande woningvoorraad met behulp van doorstroommakelaars. Door middel van een evaluatie houden we het woonruimteverdelingssysteem tegen het licht. We creëren een flex-voorraad aan woningen voor spoedzoekers en als wisselwoning bij herstructurering en verduurzaming. We blijven ruimte bieden aan zelfbouw, kluswoningen, tiny houses en kleinschalig opdrachtgeverschap. Ook houden we rekening met de wensen en behoeften van woonwageneigenaren.

Het wordt mogelijk om in meer wijken van Den Haag erfpacht op woningen om te zetten in eigendom. Voorwaarde is dat in deze wijken de hoofdfunctie 'wonen' is.

Nadat de erfpacht op een woning eeuwigdurend is afgekocht kan via de notaris, via een vast bedrag, het juridische eigendom van de grond worden verkregen. Voor het einde van 2018 sturen wij hiertoe een voorstel naar de gemeenteraad.

Zo maken we Den Haag een aantrekkelijke stad met een aanbod van uiteenlopende woon- en leefmilieus. Een stad waar de huidige bewoners met plezier wonen, in een inspirerende woonomgeving en zonder woonoverlast.

Gebiedsontwikkelingen: bouwen waar de stad er beter van wordt

Het Central Innovation District

Dit is het gebied tussen en rondom de stations HS, CS en Laan van NOI. Dit gebied ontwikkelt zich tot een internationaal competitief economisch district. Een groot deel van de stedelijke groei krijgt hier gestalte. Wij zien dit als (een) economisch hart van de stad waar iedereen aan mee kan doen en waar heel Den Haag van profiteert. Een duurzaam, leefbaar en inclusief hart met een uitstekende bereikbaarheid en internationale aantrekkingskracht. Zo ontstaat een integrale investeringsagenda gericht op economische, fysiek-ruimtelijke en sociale ontwikkeling van dit gebied.

In het Central Innovation District investeren we in de volgende gebiedsontwikkelingen:

- **Campusboulevard Schedeldoekshaven & Prins Bernhardviaduct**
We ontwikkelen de Schedeldoekshaven en het Prins Bernhardviaduct tot een stedelijke boulevard. Deze boulevard vormt de verbinding tussen de Grotiusplaats, Den Haag Centraal en het Spuikwartier. We bieden er ruimte voor woningbouw, de uitbreiding van de Universiteit Leiden en de herhuisvesting van de Koninklijke Bibliotheek aan de campusboulevard.
- **Knooppunt Laan van Nieuw Oost Indië**
Station Laan van NOI moet zich ontwikkelen tot een volwaardige stadsentree voor zowel Den Haag als Voorburg, inclusief een hoogwaardig Stationsplein en een nieuwe spooronderdoorgang naar de Van Alphenstraat; Samen met de gemeente Leidschendam-Voorburg, NS en ProRail verbeteren we het fietsparkeren, versterken en verbeteren we de verlichting van de fiets- en looproutes in het gebied en de ecologische verbindingzone. We maken een nieuw planologisch kader, ook voor het voormalig Ministerie van SZW. Ook in dit gebied is ruimte voor meer woningbouw.
- **Overkluizing Utrechtsebaan (A12)/ CS Oost**
De Utrechtsebaan vormt letterlijk een barrière tussen de binnenstad en het Bezuidenhout/ het Beatrixkwartier. Met het overkluizen van de Utrechtsebaan wordt deze barrière geslecht en ontstaat ruimte voor zowel de bouw van woningen als de mogelijkheid om de openbare ruimte tussen de Malietoren en de Grotiusplaats aantrekkelijker en groener te maken. Met het Rijk werken we de plannen voor het gebied CS-Oost uit tot concrete initiatieven voor rijkshuisvesting en/of woningbouw. We blijven met het Rijk en ProRail in gesprek over de kansen om de renovatie van het spooremplocement te combineren met de gebiedsontwikkeling.

- **Binckhorst**

Deze collegeperiode nemen we de Rotterdamsebaan in gebruik. De ontwikkelingen in de Binckhorst zijn goed op stoom en er wordt in de verschillende delen hard gebouwd. Het omgevingsplan is daarbij het vertrekpunt. Door te blijven investeren ontstaat hier de komende jaren een levendige stadswijk vlak naast het centrum. Met een mooie mix van een kwalitatieve buitenruimte, woningen, vernieuwende bedrijvigheid en startups, behouden we het unieke karakter van de Binckhorst: een Haagse wijk met een ruig randje.

- **Laakhaven**

Tussen station Hollands Spoor en Binckhorst-Noord ontwikkelen we een gebied waar het Schipperskwartier onderdeel van uitmaakt. Door slim gebruik te maken van de groei van de stad kunnen we meer nieuwe woningen bouwen, investeren we in de kwaliteit van sociale huurwoningen en kunnen we meer diversiteit in het woningaanbod toevoegen. Ook creëren we een stadspark en maken we ruimte voor horeca en waterrecreatie. Rondom de Megastores creëren we een aantrekkelijker verblijfsgebied. We verbinden de fietsroutes tussen Den Haag, Leiden en Delft met de aanleg van de nieuwe snelfietsroutes, de Velostrada.

Zuidwest

Den Haag Zuidwest is een kansrijk en mooi gebied in onze stad, bij uitstek geschikt voor nieuwbouw en wonen in een groene wijk. Met gerichte ruimtelijk investeringen zorgen we voor een levendige en aantrekkelijke buitenruimte met meer ruimte voor groen. Vanuit een samenhangende aanpak zetten we daarmee in op verdere versterking van de sociale cohesie en extra banen. Samen met de ontwikkelaars en corporaties doen we onderzoek naar een strategische visie voor een gemengde gebiedsontwikkeling met een divers aanbod. In dit gebied investeren we in Knoop Moerwijk, omgeving Leyweg en Dreven en Gaarden.

- **Gebiedsontwikkelingen Leyweg / Dreven en Gaarden**

Er liggen rond de Dreven en de Gaarden kansen om op korte termijn de diversiteit en de kwaliteit van de gebieden te vergroten. De Leyweg kan met het winkelcentrum het kloppend hart van Zuidwest worden. De omgeving van de Leyweg is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en er zijn veel voorzieningen. We onderzoeken de mogelijkheden voor de eerste 2 uur gratis parkeren in de parkeergarage Leyweg.

- **Knoop Moerwijk**

We knappen station Moerwijk op, inclusief de openbare ruimte en het stationsplein tot een goed bereikbaar openbaar vervoersknooppunt met voldoende ruimte voor fiets en voetganger. We voegen een mix aan woningen toe, vooral rond het stationsplein en langs het water. Ook herstellen we de ecologische verbindingszone bij de Erasmusweg.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Groei laten werken voor een mooie en leefbare stad

Scheveningen/De Kust Gezond

Om Scheveningen nog mooier te maken, blijven we er investeren en maken we private partijen enthousiast om mee te doen. We maken af waaraan we begonnen zijn met het programma De Kust Gezond op de Noordboulevard en de Middenboulevard. Ook gaan we verder met dit structurele investeringsprogramma voor de Haagse kust: als het mogelijk is vergroenen we en wat groen is, beschermen we. De ontwikkelingen op Kijkduin worden onderdeel van het programma De Kust Gezond. Zo wordt de hele kust verbeterd met behoud van karakter, de eigen identiteit en rustige, stille plekken.

- **Scheveningen Haven**

De haven hoort te leven en te bruisen. Voor de toekomst van de haven sluiten we een Havenconvenant met bedrijven en ontwikkelaars zodat havengerelateerde activiteiten ruim baan krijgen. Dit zorgt voor duidelijkheid en een goede balans in de haven tussen bedrijvigheid, wonen, cultuur en maritieme activiteiten. Het Zuiderstrandtheater wordt volgens plan afgebroken en er komt een onderzoek naar een locatie voor een (maatschappelijke) publiekstrekker. Het plan voor een brug over de Pijp wordt geschrapt. Er komen geen grote cruiseschepen op Scheveningen. We maken de gebiedsontwikkeling op het Noordelijk Havenhoofd af. Er komt samen met Rijkswaterstaat en het Hoogheemraadschap een onderzoek naar het verleggen van de zeewering.

- **Internationale zone**

Er komt een nieuwe gebiedsvisie Internationale Zone. Hierin staan een concurrerend vestigingsklimaat en het creëren van economische ontwikkeling en banen centraal. Tegelijk verbeteren we hiermee het woon- en leefklimaat en beschermen we het groen. De verbetering van het Telderstracé is hierbij een belangrijke doelstelling.

We zorgen voor Engelstalige communicatie in openbare ruimtes en in het openbaar vervoer voor de internationale bezoekers en bewoners. Ter bevordering van de bereikbaarheid van de internationale zone, wordt de halte Madurodam onderdeel van de OV-schaalsprong. Het vorige college heeft juridisch bindende afspraken gemaakt over de uitbreiding van Madurodam. We zien er op toe dat de gemaakte afspraken over natuurcompensatie ruimhartig worden uitgevoerd.

De buitenruimte, de leefbare stad

Een groot deel van het openbare leven speelt zich af in de buitenruimte. Mensen ontmoeten elkaar op straat, op pleinen en in parken. Een aantrekkelijke buitenruimte is belangrijk voor de stad. Het is een plek waar je graag bent en die uitnodigt om vaker terug te komen. Het stimuleert ontmoeting en motiveert mensen om er te spelen, te sporten of te ontspannen. Zo worden de Grote Marktstraat en de boulevards goed bezocht. De terrassen op het Plein, de Grote Markt en het Buitenhof zitten vol. Maar ook het strand en parken zoals het Zuiderpark zijn grote publiekstrekkers.

Maar de buitenruimte gaat ook over een groene stad, die bestendig is tegen klimaatverandering, zoals hittestress en overvloedige regenval. De buitenruimte moet toegankelijk zijn voor ouderen en mindervaliden. En klaar zijn voor technologische ontwikkelingen.

In dit alles ligt een belangrijke taak voor de gemeente. Waar bewoners of ondernemers zelf verantwoordelijkheid willen nemen voor groenonderhoud, geeft de gemeente hen binnen kaders daarvoor de ruimte.

De Kern Bijzonder

De komende periode gaan we door met het programma De Kern Bijzonder en geven we uitvoering aan de resterende projecten.

Met dit programma vormen we de Hartlijn (de route Spui–Hofweg–Kneuterdijk) om tot een excellente verbinding tussen het Spuikwartier, de winkelkern, het Hofkwartier en het Museumkwartier. Deze route leidt langs belangrijke highlights van Den Haag en biedt de kans deze beter te verbinden. We verbeteren de aansluiting van de kruising Grote Marktstraat–Spui via het Buitenhof en het gebied van de Plaats - Lange Voorhout – Kneuterdijk.

Basis op orde: Meerjarenprogramma Kunstwerken

Kunstwerken, zoals kades, bruggen en viaducten, zijn belangrijke schakels in de stedelijke verkeersstructuur en zijn daarmee onmisbaar voor een veilige, bereikbare en economisch aantrekkelijke stad. Binnen het gehele areaal aan kunstwerken ligt een structurele vervangings- en renovatieopgave. De met het 'Meerjarenprogramma Kunstwerken III' ingezette uitvoeringsprogramma en de vervangingsagenda tot 2040 wordt voortgezet. Hiertoe worden deze periode aanvullende middelen vrijgemaakt.

De gracht bij de Piet Heinplein gaat weer open zodat een mooie looproute en ruimte voor terrassen richting het Zeeheldenkwartier ontstaat. De gemeente trekt hierin samen op met het Hoogheemraadschap van Delfland.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Groei laten werken voor een mooie en leefbare stad

Schoon

Iedereen wil een buitenruimte die schoon, heel en veilig is. Dagelijks zijn medewerkers van het Haags Veegbedrijf aan de slag met het vegen van straten en pleinen en het opruimen van zwerfvuil en veegvuil. Om de stad schoon te houden wordt er ingezet op communicatie, educatie en handhaving.

We handhaven de doelstelling van een 8 als rapportcijfer op schoon.

Veel wijken in Den Haag hebben last van rattenoverlast. We nemen dan ook maatregelen om de rattenoverlast te beperken. De overlast van meeuwen blijven we aanpakken, onder andere door de stevige gele vuilniszakken uit te delen, het plaatsen van ORAC's onverminderd voort te zetten en groene daken te stimuleren. De grachten houden we vrij van scheepswrakken.

Toiletten en waterpunten

We zetten in op meer waterpunten. Ook willen we meer openbaar toegankelijke toiletten, passend in het straatbeeld. Deze zijn voor iedereen toegankelijk.

Openbare Verlichting

De openbare verlichting gaan we geleidelijk verduurzamen. De herkenbare en eenduidige Haagse signatuur, waarbij wordt uitgegaan van vier gebiedsgerichte lichtbeelden, is vastgelegd in de Visie op Licht. Onderdeel daarvan is het toepassen van natuurvriendelijk 'eco light' in groengebieden.

Buitenruimte in de wijk

Na het opknappen van de wijken Bezuidenhout-Oost en Kraayenstein gaan we gefaseerd door met het opknappen van Nieuw-Waldeck, Houtwijk en Mariahoeve. We werken intensief samen met de bewoners om de wijk groener en mooier te maken. Bij deze opknapbeurten wordt het groen en de bestrating aangepakt en wordt direct gekeken naar klimaatadaptatie, de veiligheidsbeleving en mogelijkheden voor ontmoetingsplekken voor de buurtbewoners.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Veiligheid

3. Veiligheid

Den Haag, een veilige thuisbasis: daar gaan we voor. We streven naar een veilige stad, waar bewoners en ondernemers vanuit die veilige basis hun leven leiden en waar (internationale) organisaties zich thuis voelen en bezoekers graag komen.

In Den Haag, Stad van Vrede en Recht, is geen plaats voor discriminatie of haatzaaien. De Haagse anti-radicaliseringsaanpak zetten we voort. Samen met de Veiligheidsdiensten letten we erop dat terugkerende jihadisten na het uitzitten van hun straf resocialiseren en niet opnieuw radicaliseren. Sociale spanningen in de stad willen we terugdringen en tegengaan. Deze aanpak kan alleen succesvol zijn als deze integraal is. Dat betekent dat binnen de gemeente integratie, emancipatie, participatie, jeugd, onderwijs en veiligheid hun krachten bundelen en we nauw samenwerken met andere instanties en organisaties.

Preventie speelt daarin een belangrijke rol. Dat geldt voor het tegengaan van radicalisering en ook voor het tegengaan van polarisatie. In concrete gevallen en daar waar het nodig is, en in het kader van de bescherming van de nationale veiligheid, treedt de burgemeester in contact met de minister van Justitie en Veiligheid over het opleggen van vrijheidsbeperkende maatregelen (bijvoorbeeld een gebiedsverbod). Maatschappij-ontwrichtende boodschappen accepteren we niet. Aan organisaties die dergelijke uitingen doen geven we geen subsidie, noch hebben we andere financiële banden met hen. Daarop passen wij de subsidiecriteria aan.

Samen met het Rijk en social media platforms zetten we ons in om haatzaaiende content te verwijderen. We vinden het voor de stad van belang om in gesprek te blijven. In contact blijven is nodig om te voorkomen dat dergelijke instellingen in een isolement komen en signalen ons niet meer bereiken. Hierdoor kunnen wij invloed blijven uitoefenen op de (vertegenwoordigers en aanhangers van de) instellingen.

De afgelopen periode richtte de inzet vanuit veiligheid zich op drie elementen: high impact crimes (woninginbraak, straatroof, overval), probleemgerichte inzet in wijken/buurtten en ondermijning. Deze aanpak is succesvol gebleken: de geregistreerde criminaliteit is de afgelopen jaren fors gedaald en de Hagenaars voelden zich veiliger. En daarom zetten we deze lijn met kracht voort. Bij de aanpak van high impact crimes maken we onder meer gebruik van de BuurtWhatsApp-groepen. Ook de hardnekkige handhavingsknelpunten pakken we aan.

Voor een adequate aanpak van ondermijning is signalering cruciaal. We zullen alle middelen en instrumenten die wij tot onze beschikking hebben gebruiken. Verder zal iedereen die hierbij betrokken is (gemeenten, Openbaar Ministerie, politie, belastingdienst, etcetera) zijn bijdrage moeten leveren. Als gemeente kunnen we de ogen en oren van burgers, instanties en ambtenaren goed gebruiken om signalen hiertoe op te vangen en deze over te brengen aan samenwerkende instanties. Ook hebben we oog voor de kwetsbaarheid van het openbaar bestuur op dit punt: een succesvolle aanpak begint bij een weerbaar en integer eigen bestuur en organisatie.

Binnen onze eigen gemeentelijke organisatie is dataveiligheid een belangrijk speerpunt. Dat vragen wij ook van onze partners. We stimuleren de kennisvergroting in het MKB om weerstand te bieden aan de gevaren van cybercrime.

Voor een aantal kwetsbare gebieden zullen we zo nodig de wet Bibob, de wet Ruimtelijke ordening en de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek inzetten om de leefbaarheid te vergroten. Voor de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek geldt dat deze kan

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Veiligheid

worden ingezet op een specifiek aangewezen locatie (waarbij we deze wet alleen richten op meerderjarigen en artikel 8 van deze wet niet inzetten). Ter ondersteuning van de aanpak van ondermijning en ter bevordering van de leefbaarheid kan een gebieds- of branchegebonden vergunningplicht worden ingevoerd. Wij willen shishalounges vergunningplichtig maken. Hierop kan vervolgens de Wet Bibob worden toegepast. We zullen in een later stadium bezien of uitbreiding van deze aanpak meerwaarde heeft.

Iedereen moet zich vrij kunnen voelen in de openbare ruimte. We respecteren elkaar op straat. Straatintimidatie tolereren we niet. Het strafbaar stellen van vormen van intimidatie in de Algemeen Plaatselijke Verordening maakt daarvan zo mogelijk deel uit.

Mensen met verward gedrag, die zichzelf of anderen in gevaar brengen, of die een bedreiging vormen voor de openbare orde en veiligheid, moeten de juiste zorg en ondersteuning krijgen, al dan niet onder dwang ('bemoeizorg').

Huiselijk geweld en kindermishandeling is helaas een thema dat groeiende aandacht van de overheid nodig heeft. Ook hiervoor geldt dat een goede samenwerking tussen verschillende organisaties en instanties en gemeente cruciaal is. De druk op wijkteams en zorg-, jeugd- en crisisinstellingen als gevolg van deze extra aandacht zal toenemen. Daar hebben we oog voor. Ook het opleggen van een huisverbod is een belangrijk instrument dat bij de aanpak van huiselijk geweld ingezet kan worden.

Degenen die veelal jonge mannen en vrouwen dwingen tot prostitutie, zoals loverboys, zijn mensenhandelaren. Dergelijke vormen van uitbuiting willen wij via de veiligheidsketen opsporen en vervolgen. Slachtoffers van mensenhandel beschermen wij en wij zorgen voor opvang en instroom in de reguliere maatschappij. We zetten in op een preventieve aanpak waarbij door voorlichting aan en het vergroten van de weerbaarheid van kinderen en tieners de kans aanzienlijk kleiner wordt dat mensen in de val lopen van mensenhandelaren.

Het leefbaar houden van de stad is voor ons een prioriteit. Tegelijkertijd zien we dat de Nationale Politie zich steeds meer richt op (zware) criminaliteit. Daarom breiden we het aantal handhavers uit en zouden we graag zien dat de bevoegdheden van handhavers worden uitgebreid op het gebied van leefbaarheidstoezicht. Denk bijvoorbeeld aan het handhaven van (kleine) verkeers-overtredingen als snelheidsovertredingen binnen de bebouwde kom, door rood licht of zonder licht rijden of hinderlijk en agressief gedrag in het verkeer. Ook moeten handhavers flexibeler op meerdere domeinen ingezet kunnen worden. De insteek daarbij is: dat wat de gemeente zelf kan doen, doen we zelf. Daarnaast is een aanpassing van de huidige wet- en regelgeving nodig. Daarom starten we een lobby richting het Rijk om die aanpassing tot stand te brengen.

Wij vinden bewonersinitiatieven voor veiligheid belangrijk. Bewonersinitiatieven die bijdragen aan de veiligheid en leefbaarheid van buurten in Den Haag, denk aan straat- of buurtinterventieteams, nacht- en straatvertegenwoordigers, BuurtWhatsAppgroepen, blijven wij vanuit de stadsdelen

ondersteunen. De controleurs op de tram worden voorgezet. Samen met de politie, OV-bedrijven en handhavers onderzoeken we de mogelijkheid om een OV-verbod in te voeren voor notoire zwartrijders en overlastgevers.

Onze basishouding ten opzichte van de landelijke pilot gereguleerde wietteelt is positief. Deelname aan een pilot zal altijd in overleg met coffeeshophouder plaatsvinden.

Een mooie en veilige jaarwisseling vinden we erg belangrijk. Het aantal vuurwerkshows wordt uitgebreid, maar er komt geen Haags vuurwerkverbod. In wijken en buurten waar breed draagvlak is, steunen we het inrichten van vrijwillige vuurwerkvrije zones. De vreugdevuren op Duindorp en Scheveningen blijven we ondersteunen.

De meldings- en aangiftebereidheid van burgers willen we vergroten. Daarom gaan we onder andere in overleg met de politie om het doen van aangifte te vereenvoudigen. Dat zou kunnen door het aanbieden van diverse aangiftekanaalen en het zorgen voor een goed aangiftevolgsysteem. Discriminatie en geweld op grond van seksuele en genderdiversiteit blijft in veel gevallen onbestraft. Dit komt onder andere door de lastige bewijsbaarheid en slachtoffers die geen aangifte doen.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities Veiligheid

Daarom is het belangrijk dat de gemeente samen met de politie, het Openbaar Ministerie en met hulp van de verschillende LHBTQIA-organisaties de bereidheid om aangifte te doen of een melding te maken vergroot door een goed, bekend en toegankelijk registratiesysteem.

We ondersteunen de lopende pilot via de zogenaamde MEOS-app. Met die app worden onnodige staandehoudingen door politiefunctionarissen gemeld om escalatie, onveiligheid en etnisch profileren zo veel mogelijk tegen te gaan. Na een succesvolle afronding van de pilot wordt deze werkwijze breed toegepast.

In navolging van de pilot bij de politie met bodycams, starten we een pilot om ook de gemeentelijke handhavers uit te rusten met een bodycam. We staan voor de bescherming van onze mensen en hulpverleners: van politie, hulpverleners en ambtenaren blijf je af. We zetten ons hiervoor maximaal in.

Den Haag, Internationale Stad van Vrede en Recht en van veiligheid, heeft ten aanzien van deze thema's een bijzondere positie. Het Haagse kenniscluster, waarin ervaringsdeskundigen en experts op de terreinen vrede, recht en veiligheid vanuit de overheid, de wetenschap en het bedrijfsleven samenkomen, biedt kansen om vormen van ontwrichting zo effectief mogelijk tegen te gaan. Ook kunnen door dit cluster nieuwe preventieve oplossingen worden ontwikkeld. Waar nodig faciliteren wij dit.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Mobiliteit

4. Mobiliteit

Goede bereikbaarheid is van levensbelang voor Den Haag. Bewoners moeten zonder onnodig oponthoud naar hun werk kunnen, bezoekers moeten makkelijk de stad kunnen bereiken en leveranciers hun afnemers tijdig kunnen bevoorraden. Dankzij smartcity toepassingen is de blik op mobiliteit niet langer eendimensionaal en worden vervoersmogelijkheden steeds meer met elkaar vervlochten. Bij iedere verplaatsing wordt een nieuwe afweging gemaakt tussen (deel)auto, openbaar vervoer of de fiets. Den Haag groeit de komende jaren fors en de behoefte naar goede vervoersmogelijkheden groeit net zo hard. Om hier op korte en op lange termijn een goed antwoord op te geven, zijn flinke investeringen nodig. Een goede bereikbaarheid van onze stad zien wij als een brede regionale opgave waarbij we samen met alle private en publieke partners van Den Haag naar investeringsruimte zoeken om onze grote ambities waar te maken.

Snel Openbaar Vervoer

Den Haag is met de hoge bevolkingsdichtheid uitermate geschikt voor een fijnmazig, snel en toegankelijk openbaarvervoernetwerk. Door het grote aantal reizigers kunnen we zorgen voor een ruime dienstregeling met hoge frequentie, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Om meer mensen te verleiden gebruik te maken van het openbaar vervoer en om de huidige overbelasting van het tram- en randstadrailnetwerk te verbeteren, investeren wij de komende jaren fors in de SchaaIsprong OV. Dit betekent dat de mogelijkheid van een metrolijn vanaf Leidschenveen via het ADO stadion, De Binckhorst, Station CS naar Scheveningen met een aftakking naar de Internationale Zone wordt verkend. Ook onderzoeken we de mogelijkheid van een metrolijn vanaf de tramtunnel richting Leyenburg. Om de passagiersgroei nu al op te kunnen vangen, investeren we in ruime tramstellen en in optimalisering van de ruimte op het tramspoor. Ook onderzoeken we manieren om de reistijd op tramtrajecten te versnellen.

Den Haag groeit buiten zijn oorspronkelijke bebouwingsgrenzen. Het blijft daarom belangrijk dat nieuwe wijken zoals Vroondaal en het Norfolkterrein een goede OV-verbinding krijgen. Voor de ontsluiting van het Norfolkterrein kiezen we niet voor een tram over de Westduinweg, maar kijken we naar alternatieve tracés. Als kortetermijnoplossing gaat de al in het vervoersplan 2019 opgenomen E-bus rijden tussen Madurodam en het Norfolkterrein. We willen het reizigerscomfort vergroten door meer service op de haltes en goede overstapmogelijkheden van regionaal vervoer op stadsvervoer.

Als internationale Stad van Vrede en Recht zetten wij ons in voor goede internationale verbindingen, zoals een directe verbinding met Düsseldorf en goede aansluiting op de internationale treinen naar Brussel.

Ruimte voor de fiets

Dankzij de investeringen in de vorige periodes, bezit Den Haag inmiddels een flink netwerk van snelle, vrijliggende fietsroutes, en van fietsstallingen. Het aantal afgelegde fietskilometers groeit sterk en daarom blijven we hierin investeren. De komende jaren wordt het sterfietsnetwerk verder uitgebreid en de stallingscapaciteit zowel op drukke plekken (Buitenhof en Centraal Station), als in woonwijken flink uitgebreid voor alle soorten fietsen. Er komt een programma om de combinatie openbaar vervoer en de fiets te verbeteren met onder andere meer fietsparkeerplekken bij OV-haltes. Den Haag gaat met de aanbieders van deelfietsen in gesprek om een gereguleerd aanbod van deze fietsen mogelijk te maken. De weesfietsen aanpak wordt stadsbreed voortgezet. Om de drukke route tussen Centraal Station, Centrum en Scheveningen te verbeteren voor fietser en auto wordt er een studie uitgevoerd naar een fietstunnel onder de Zuid-Hollandlaan.

Bereikbaarheid Den Haag

Ons centrum wordt aantrekkelijker als er minder auto's doorheen rijden en als er minder auto's op straat geparkeerd staan. Bezoekers die met de auto komen, worden daarom naar parkeergarages geleid. Doorgaand verkeer, zoals door de Prinsestraat, wordt omgeleid door het VerkeersCirculatie-Plan te optimaliseren door het Telderstracé als ontsluitingsweg te gebruiken. De Mauritskade kan hierdoor als eenrichtingsweg worden ingericht en geeft daarmee meer ruimte aan wandelaars en fietsers en ontlast zo ook de Archipelbuurt.

In samenhang met de schaa sprong OV wordt een studie gedaan hoe de verdieping van het Telderstracé en het kruispunt met de Scheveningseweg kan worden vormgegeven. We onderzoeken een tweede of uitgebreide Malieveldgarage met een inrit vanaf de Utrechtsebaan.

Om ook de groei van het fietsgebruik in het centrum in goede banen te leiden volgt een studie naar de optimale verhouding tussen wandelaar en fietser in dit gebied. Een onderzoek naar de herinrichting van de Gedempte Gracht moet duidelijk maken of de fiets tijdens drukke winkel-momenten daar, in plaats van de Grote Marktstraat, vrij baan kan worden geboden.

Buiten de woonwijken moet verkeer goed kunnen doorstromen. Daarom werken we aan ongelijk-vloerse kruisingen op de Lozerlaan en de Erasmusweg, en de verbetering van het Hildebrandplein. Ook verlenen we desgewenst ondersteuning aan Rijswijk en Wassenaar om ook de doorstroming van de Beatrixlaan en de N44 en de bereikbaarheid van die plaatsen en Den Haag te verbeteren.

Met innovaties vanuit het Smart City-programma wordt verkeer snel naar beschikbare parkeer-ruimte geleid om onnodig zoekverkeer te voorkomen. Park & Ride en Park & Bike voorzieningen spelen hierbij een belangrijke rol en worden dan ook geoptimaliseerd. Bij evenementen en strand-dagen wordt er extra aandacht besteed aan de afhandeling van verkeersstromen. Zeker bij evenementen in en rondom de Sportcampus Zuiderpark wordt volop ingezet om de daarmee samenhangende parkeerdruk in omliggende wijken tegen te gaan. Hierbij kan gedacht worden aan shuttle services van Park & Rides en parkeergarages in de omgeving.

In onze stad is geen ruimte voor een helikopterhaven, dat betekent dan ook dat we onze steun voor de helihaven in Ypenburg intrekken.

Parkeren

De groei van de stad zorgt ook voor een stevige parkeerdruk in woonwijken. Om de leefbaarheid te verbeteren, worden er de komende jaren dan ook maatregelen genomen. Bij nieuwbouwprojecten moet een parkeeroplossing worden aangeboden en daar worden geen parkeervergunningen op straatniveau uitgegeven. Voor deze projecten kan de parkeernorm vervangen worden door een gebiedsgerichte mobiliteitsnorm, waarbij de ontwikkelaar ruimte heeft deze met (deel)auto's en -fietsen en OV-arrangementen in te vullen. In andere wijken steunen we initiatieven zoals de leefstraten en deelauto's.

Het bestaande vergunningenbeleid wordt geëvalueerd op basis van effectiviteit en draagvlak. Ook wordt meegenomen hoe bewonersvergunningen in een groter gebied, tot maximaal een stadsdeel, gebruikt kunnen worden, wordt het bijkopen van bezoekersuren goedkoper en uitgebreid met 20%.

Bij de evaluatie van het vorig jaar ingevoerde vergunningparkeren in het Geuzen- en Statenviertel en het havengebied in Scheveningen gaan we een draagvlakonderzoek houden naar de wenselijkheid hiervan. Ook de leefbaarheidseffecten worden hierbij meegenomen. Als blijkt dat het draagvlak ontbreekt, dan wordt de uitbreiding teruggedraaid en gezocht naar alternatieve maatregelen om de parkeerdruk te verlagen.

De uitbreiding van het vergunningparkeren op niet-marktdagen in delen van Transvaal en Schilderswijk wordt teruggedraaid. Op een later moment wordt er een nieuw draagvlakonderzoek gehouden naar de wenselijkheid hiervan.

Er komen twee pilots met bezoekersparkeren in de Keizerstraat en op de Denneweg. In de Keizerstraat wordt de maximale parkeerduur drie uur gedurende de hele dag. Op de Denneweg zal vanaf 18:00 uur een maximale parkeerduur van vier uur gelden voor bezoekers. Ook onderzoeken we hoe de parkeerlasten en de administratieve lasten voor ondernemers met een onderhoudsbedrijf omlaag kunnen worden gebracht.

In wijken waar de parkeerdruk na het invoeren van vergunningparkeren is toegenomen, kunnen maatregelen worden genomen zoals een stop op het uitgeven van tweede en verdere parkeervergunningen. Indien de parkeerdruk boven de 100 procent blijft, wordt onderzocht of een ondergrondse parkeergarage tegen een hoger parkeertarief wenselijk is. In het Geuzenviertel komt een bewonersparkeergarage onder het St. Aldegondeplein. Hierdoor ontstaat ruimte voor groenvoorzieningen, ondergrondse afvalcontainers en andere, met de buurt in te vullen, voorzieningen.

De pilot Groen-Gele Zones wordt voortgezet en bij positieve beoordeling uitgebreid naar andere niet kernwinkelgebieden zoals de Hoefkade. Parkeerregelingen voor mantelzorgers en vrijwilligers bij sportverenigingen worden, als dat nodig is, geoptimaliseerd.

Veiligheid in het verkeer

In woonwijken moet alleen bestemmingsverkeer komen. Sluiproutes worden daarom afgesloten. Waar dat mogelijk is, brengen we de maximumsnelheid in woonwijken naar 30 km/uur. Op 50 km/uur-wegen waar regelmatig te hard gereden wordt, nemen we snelheidsbeperkende maatregelen. Overbelaste fietspaden worden, als dit kan, verbreed. Dit om ongevallen te voorkomen en de doorstroming te verbeteren. De verkeerslessen op basisscholen worden voortgezet.

Luchtkwaliteit

Het verbeteren van de luchtkwaliteit blijft een prioriteit. Er wordt samen met ondernemers actief gewerkt aan schone manieren van bevoorrading van winkels en het bezorgen van pakketten. We stimuleren het gezamenlijk op laten halen van bedrijfsafval in het centrum. We werken mee aan een duurzaam distributiecentrum aan de rand van de stad ter versnelling van de doelen die in het Convenant Stedelijke Distributie Den Haag zijn vastgelegd.

Samen met het Rijk en de andere grote steden werken we aan één uniforme milieuzone waarmee meest vervuilende bestel- en personenwagens uit het centrum worden geweerd. De succesvolle subsidies om vervuilende auto's en brommers in te ruilen, worden doorgezet. Tweetakt brommers zijn in 2020 in heel Den Haag verboden. Niet-elektrische brommers en scooters gaan we zoveel mogelijk van de fietspaden weren. Door het aanleggen van meer oplaadpunten voor elektrische auto's, waar dat kan in bestaand straatmeubilair, maken we het in Den Haag mogelijk om het wagenpark in snel tempo te verschonen. De touringcar parkeerplaats op de Koninginnegracht wordt verplaatst naar de Boorlaan, waarbij wel de mogelijkheid wordt geboden passagiers in het toeristische centrum uit- en weer op te laten stappen.

Samen met de taxibranche maken we afspraken hoe de taxivloot elektrisch kan worden gemaakt. Hierbij worden de doelstelling uit het Convenant Stedelijke Distributie Den Haag gevolgd en duidelijke tussendoelen geformuleerd. Ook wordt de handhaving op illegale taxi's versterkt.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Duurzaamheid

5. Duurzaamheid

Wij zijn trots op het groene karakter van Den Haag en willen dit samen met onze bewoners blijvend versterken. Wij zien het als onze verantwoordelijkheid om onze mooie stad (en de wereld) goed achter te laten voor onze kinderen en kleinkinderen.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Duurzaamheid

Energietransitie

Den Haag geeft actief invulling aan het klimaatakkoord van Parijs. Dat doen we op z'n Haags, van onderop, samen met bewoners en lokale ondernemers. Deze periode zetten we betekenisvolle en concrete stappen naar het doel van een klimaatneutrale stad in 2030. Ook in deze grote uitdaging zien we win-winsituaties. Zo worden we minder afhankelijk van gas uit het buitenland. Door het energiezuinig maken van huizen willen we dat huurders profiteren van een lagere energierekening. Veel Hagenaars, jonge werklozen, maar ook 50-plussers kunnen straks invulling geven aan de nieuwe banen die worden gecreëerd door de energietransitie. En samen met het energiezuinig maken van onze huizen pakken we ook direct zeer concrete problemen aan, zoals vocht en schimmel. We gaan door met een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert en de woning-APK.

Samen met bewoners en bedrijven gaan we de groene uitdagingen aan, en zorgen we dat iedereen ervan kan profiteren. Keuzevrijheid en flexibiliteit zijn daarbij belangrijk, maar voor iedereen zal er iets veranderen. Wij stimuleren en ondersteunen lokale groene kampioenen en zorgen voor de noodzakelijke voorwaarden om hun initiatieven tot een succes te maken. Ondernemerschap van burgers en organisaties, of dat nu commercieel is of coöperatief, wordt een belangrijke pijler van de transitie. Daarbij gaan we hen actief ondersteunen. We maken met de corporaties afspraken over de verduurzaming van het woningbestand. Daarbij sluiten we zo veel mogelijk aan bij de investeringsschema's van de corporaties en de onderhoudsplannen van de gasnetbeheerder. Woningcorporaties en andere verhuurders vragen wij ook hun bewoners zelf de mogelijkheid te geven warmtepompen, zonnecollectoren en zonnepanelen op hun (al dan niet gedeelde) dak te plaatsen.

Elk nieuw gebouw wordt klimaatneutraal en dus zonder aardgas opgeleverd. Bij grootschalige renovaties is aardgasvrij het uitgangspunt. De ambitie is daarnaast om in deze periode 25 duizend tot 30 duizend bestaande woningen van duurzame energie te voorzien. We gaan aan de slag met tien Groene Energie Wijken : Mariahoeve, Den Haag Zuidwest, Binckhorst/CID, het Koningsplein en omgeving, Molenwijk en Moerwijk-Oost, de Vruchtenbuurt, de Vogelwijk, Ypenburg, Noordpolderbuurt en het Statenkwartier/ Scheveningen. In deze gebieden staan bijna 100 duizend woningen en veel kantoren en bedrijfspanden. De ambitie is om deze gebouwen binnen tien jaar van duurzame stroom en warmte te voorzien, waarvan 25 procent tot 30 procent in deze periode. Onze prioriteit ligt hierbij op de woningen die in slechte staat zijn. In 2021 heeft Den Haag voor elke wijk en elke buurt een concreet plan waarin staat hoe de overstap wordt gemaakt naar duurzame energie en warmte. In lijn met onze ambities maken we stevige prestatieafspraken met onze Haagse woningbouwcorporaties.

Een belangrijk speerpunt bij de verduurzaming van onze stad is het realiseren van duurzame en betaalbare warmte. Onderdeel hiervan is het benutten en ontwikkelen van een groot aantal lokale duurzame bronnen. Geothermie en warmte uit riolering- en oppervlaktewater hebben enorme potentie. Pas als de eerste bron aan de Leyweg zonder (technische) problemen werkt, een businesscase kent en ook bewezen veilig is, worden plannen gemaakt en locaties gevonden

om deze collegeperiode nog tenminste drie geothermiebronnen te realiseren. We onderzoeken hoe we de energiecentrale aan het Constant Rebequeplein kunnen verduurzamen.

Wij zien kansen in de 'Leiding door het Midden' – de werktitel voor het project waarbij de restwarmte van de Rotterdamse Haven wordt gebruikt voor de energietransitie. We verbinden wel een aantal harde voorwaarden aan het mogelijk verlenen van onze medewerking hieraan: het netwerk moet geschikt gemaakt worden voor lokale warmte (zoals geothermie) en lokale duurzame initiatieven krijgen altijd voorrang. Ook moet er sprake zijn van een open net met een onafhankelijk netbeheer. Afnemers blijven ook in de toekomst redelijke tarieven betalen, en dit wordt onafhankelijk getoetst. Tot slot moeten de bedrijven die deze restwarmte leveren ook versneld verduurzamen.

De energietransitie kan onze stad en regio duizenden arbeidsplaatsen opleveren. Samenwerking tussen onderwijs, bedrijven en gemeente om het tekort aan werknemers in de bouw en de (installatie)techniek weg te werken, is noodzakelijk. We gaan kijken hoe we initiatieven als Kennis- en Praktijkcentrum Energietransitie, House of Skills, de buurtwerkplaats vanuit Duurzaam Den Haag en andere initiatieven verder kunnen brengen. Zij bieden perspectief op werk aan studenten, zij-instromers, 50-plussers, bijstandsgerechtigden en statushouders.

In de energietransitie van de gebouwde omgeving investeren we deze periode fors. Voor deze investering gebruiken we 30 procent van de opbrengst van de verkoop van aandelen Eneco. Hiermee starten we een (grotendeels) revolverend energietransitiefonds, waarmee slimme financieringsinstrumenten worden ontwikkeld. Met dit fonds gaan we het isoleren en verduurzamen van huizen voorfinancieren, zodat ook mensen met een kleine beurs profiteren van een lagere energierekening. Omdat een veelvoud van dit bedrag nodig zal zijn, worden samen met andere overheden en kapitaalkrachtige (markt)partijen concrete businesscases ontwikkeld.

Ook ten aanzien van verkeer en vervoer wordt versneld ingezet op het klimaatneutraal maken. Met deze maatregelen, zoals het versnellen van elektrische mobiliteit, wordt onze lucht schoner en gezonder. Vanwege de gezondheidseffecten van luchtvervuiling streven we overal in de stad de norm van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) voor luchtkwaliteit na.

Groene en klimaatbestendige stad

Doordat het weerpatroon grilliger wordt, zullen neerslag, harde wind en hitte vaker voorkomen. Daardoor komt de leefbaarheid van de stad, met name ook voor kwetsbare mensen, onder druk te staan. Voor een goed leefklimaat in de stad, komt er meer groen in de stad en meer ruimte voor water. En bij gebiedsontwikkelingen staat voorop dat de openbare ruimte 'klimaatadaptief' is.

Bomen vormen ons groene kapitaal. We gaan zeer terughoudend om met het afgeven van kapvergunningen. Bomen worden alleen gekapt als het aantoonbaar niet anders kan. Omdat we kapvergunningen zorgvuldiger willen gaan toetsen, verhogen we de leges. Deze periode komen er fors meer (straat)bomen bij.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Duurzaamheid

Ook willen we meer natuurlijke beplanting, groene daken, verticaal groen en geveltuintjes creëren, met name in de meest versteende wijken. We betrekken bewoners actief bij het zoeken van geschikte locaties voor bomen en ander groen. Dat doen we op verschillende manieren. We streven naar het aanpakken van de tien meest versteende plekken in iedere wijk. De zogenaamde Pleinen-aanpak krijgt navolging in de hele stad. We gaan experimenteren met leefstraten en vrijstraten. Wijken met veel achterstallig (groen)onderhoud krijgen gefaseerd een opknapbeurt, dit gaat vooral om Houtwijk, Nieuw-Waldeck en Mariahoeve. We maken een plan om bewoners en organisaties te stimuleren hun tuinen te vergroenen. Operatie Steenbreek wordt uitgebouwd net als de subsidie-regeling voor groene daken.

We koesteren onze stadsboerderijen. We gaan op zoek naar mogelijkheden om moes- en volkstuinten zoveel mogelijk te behouden en uit te breiden. We bouwen natuurinclusief, bijvoorbeeld door nestkastjes in daken te plaatsen. We zorgen voor natuurvriendelijke oevers en rustplekken voor watervogels in onze wateren. Het groenonderhoud van parken en andere natuurgebieden wordt geïntensiveerd. We pakken achterstallig onderhoud aan en ecologisch beheer wordt de norm. Plantsoenen en parken worden zo veel mogelijk vlinder- en bijvriendelijk ingericht en beheerd.

De uitvoering van het populierenvervangingsplan wordt getemporeerd, alleen de aantoonbaar onveilige populieren worden vervangen. Bij vervanging van kunstwerken (kades, bruggen, viaducten en tunnels), rioolwerkzaamheden en herinrichtingen van pleinen en straten wordt het behoud van bestaande bomen als vertrekpunt verankerd in het projectplan en de aanbesteding. Het plan van aanpak dat naar aanleiding van de visie van de leden van de Denktank Scheveningse Bosjes, Westbroekpark inclusief Waterpartij is opgesteld, wordt uitgevoerd. Samen met betrokken partners versterken we de (natuur)waarde van het Nationaal Park Hollandse Duinen. We houden ons aan de afspraak in het Kustpact over niet bouwen aan de kust. Bij een verzoek om verlenging wordt op basis van de resultaten van de huidige proefperiode besloten over de bouw van strandhuisjes. Het stille strand blijft stil. We erkennen het belang van de plaatsing van windmolens op zee, maar dan wel op meer dan 10 mijl uit onze kust.

In periodes met veel regenval kunnen bewoners, wanneer kelders niet of onvoldoende waterdicht zijn, hinder ondervinden van wateroverlast. Een Adviesraad Wateroverlast, met daarin enkele externe adviseurs onder leiding van een onafhankelijke voorzitter, ondersteunt de gemeente bij het onderzoek naar mogelijke oplossingen. De Adviesraad doet voorstellen om de informatievoorziening te verbeteren en komt met aanbevelingen over de maatregelen die huiseigenaren en/of de gemeente kunnen nemen om de wateroverlast te verhelpen.

Het areaal van rioolvervangingen dat van het regenwater wordt afgekoppeld, verdubbelt van vier naar acht hectare per jaar.

Afval / circulaire economie

De komende jaren blijft Den Haag voorloper op het gebied van de circulaire economie. We gaan verspilling van grondstoffen tegen en zorgen voor maximaal hergebruik van materialen in en door de stad. De gemeente helpt bij het inventariseren en koppelen van bedrijven die (samen) circulair kunnen werken.

Er komt een publiekscampagne om zwerfafval tegen te gaan. Daarbij werken we actief samen met scholen en lokale initiatieven. Ook plaatsen we meer prullenbakken. We werken een plan uit om grondstoffen in de stad te houden en hiermee banen te scheppen, met name in de bouw en handel. Ook bevorderen we sociale of commerciële initiatieven in de deeleconomie die aan inwoners of bedrijven in Den Haag ten goede komen.

Deze periode verminderen we de hoeveelheid afval dat verbrand wordt drastisch. We blijven lobbyen voor statiegeld bij het Rijk. Het aantal inzamelpunten voor plastic afval wordt verdubbeld, als het kan worden ook 'ORAC's geschikt gemaakt om plastic, papier of gft in te zamelen. We zetten maximaal in op hoogwaardige bronscheiding en we benutten de mogelijkheden van nascheiding, mits dit bijdraagt aan onze doelen om te komen tot een circulaire economie. Het scheiden en inzamelen van bedrijfsafval blijft de verantwoordelijkheid van bedrijven, maar als gemeente pakken we een actievere rol om de inzameling te bundelen en meer scheiding te realiseren.

Voorbeeldrol gemeente

Energie-efficiëntie, gebruik van hernieuwbare bronnen, efficiënt gebruik van grondstoffen en duurzaamheid worden geborgd in de hele gemeentelijke organisatie. Dit gebeurt door gerichte trainingen, bijvoorbeeld bij aankoop, onderhoud en aanbesteding. We integreren duurzaamheid in onze begrotingssystematiek en borgen dat duurzaamheidsaspecten bij alle besluiten meegewogen worden.

Duurzaamheid krijgt een belangrijker aandeel bij gunningen en aanbestedingen. Als de markt nog geen duurzame oplossing biedt, stimuleert de gemeente samen met andere grote steden duurzame kennis- en productontwikkeling. Dit kan bijvoorbeeld door een gezamenlijke aanbesteding of door het organiseren van prijsvragen met studenten en kennisinstellingen uit de regio. In deze periode hebben we de ambitie om tenminste de helft van ons vastgoed (nagenoeg) energieneutraal te hebben.

De gemeente gaat organisaties waarmee ze een subsidierelatie heeft actief aanspreken om te verduurzamen. Bij nieuwe subsidies wordt waar relevant verduurzaming als voorwaarde opgenomen in de subsidiecriteria. Ook komt er een kader om de Haagse festivals te verduurzamen. Met de Omgevingsdienst Haaglanden worden afspraken gemaakt over effectievere handhaving van de bestaande wettelijke plicht voor bedrijven om te investeren in rendabele energiebesparingen. Haagse initiatieven gericht op lokaal produceren van voedsel helpen we verder. We tornen niet aan

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Duurzaamheid

keuzevrijheid, maar binnen de gemeentelijke organisatie en op bijeenkomsten die de gemeente (mede) organiseert, zal het aanbod van vegetarisch eten vergroot worden.

Dierenwelzijn

Dieren kunnen niet voor zichzelf opkomen. Bij de inrichting van de stad houden we rekening met dieren en we treden hard op tegen verwaarlozing en mishandeling. Organisaties die samen met vrijwilligers bijdragen aan het welzijn van dieren, bijvoorbeeld door opvang, worden ruimhartig ondersteund om hun goede werk te kunnen blijven doen.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Iedereen doet mee

6. Iedereen doet mee

Een Den Haag waar iedereen mee kan doen, daar staan we voor. Om dat te realiseren hebben we banen nodig. En willen we een bruisende stad zijn met voor ieder wat wils. Waar mensen sporten en bewegen, of bijvoorbeeld een theater of een festival bezoeken.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Iedereen doet mee

Economie: meer werk, minder regels

Hoewel het na de crisis beter gaat met de economie in onze stad, blijft de banengroei in Den Haag helaas nog sterk achter bij de bevolkingsgroei. Voor elke tien nieuwe bewoners zijn minimaal vijf extra banen nodig. De economie in onze regio is sterk bepaald door werkgelegenheid bij de Rijksoverheid en daarmee samenhangende bedrijven. Dat maakt de Haagse economische structuur eenzijdig en kwetsbaar. De mismatch in Den Haag tussen werkgelegenheid en arbeidspotentieel is groot en die moet kleiner. We willen meer mensen aan het werk krijgen en het versterken van de Haagse economie krijgt daarom prioriteit. We gaan werken aan duurzame economische groei door meer bedrijvigheid en een verbreding van de economische structuur. Dit doen we onder andere door de economische en financiële spin-off van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht te versterken. Ook willen we meer evenementen en congressen naar de stad halen en het toerisme bevorderen, dit leidt tot meer bezoekers en bestedingen voor Den Haag en Scheveningen. Tot slot willen we ook het Haagse midden- en kleinbedrijf versterken.

Groeiagenda voor het MKB

Het midden- en kleinbedrijf (MKB) is een belangrijk onderdeel van de Haagse economie en werkgelegenheid. Wij gaan met (startende) MKB-ondernemers in gesprek om te horen hoe MKB-ers beter geholpen kunnen worden om van hun bedrijf een succes te maken, zoals het aantrekkelijker maken van winkelstraten tot ondersteuning in het opstarten van een bedrijf.

Te vaak lopen ondernemers in het stadhuis tegen bureaucratische muren op, kennen ze de weg niet, raken ze verstrikt in een wirwar van vergunningen of begrijpen ze de complexe en soms onnodige regelgeving niet. Waar mogelijk worden regels vereenvoudigd. Het aanvragen van vergunningen wordt zo simpel mogelijk gemaakt. En is er in een situatie niets veranderd, dan moet een vergunning simpel kunnen worden verlengd zodat ondernemers niet steeds opnieuw dezelfde vergunning moet aanvragen. Aanvullend hierop komt er een vast aanspreekpunt bij de gemeente voor vergunningen. Dit loket wordt bemand door ambtenaren die de weg kennen in het stadhuis, meedenken met de ondernemer en die het centrale aanspreekpunt vormen voor ondernemers.

De handhaving richting ondernemers moet doelgericht blijven maar ondernemersvriendelijker worden. We communiceren helder over regels en bij overtredingen moeten ondernemers in staat worden gesteld hun fout of vergissing te corrigeren. Als ze dat niet doen, wordt uiteraard consequent gehandhaafd. We vragen de gemeentelijke ombudsman om zich explicieter voor het ondernemersbelang in te zetten. Zijn functie wordt daarom verbreed met een aparte afdeling ten behoeve van de ondernemers. We verbeteren het digitale aanspreekpunt voor ondernemers. Ook willen we een 'roadshow voor het MKB', met vaste spreekuren op verschillende plaatsen in de stad.

We willen de Haagse economie stimuleren. Dat doen we onder meer met onze eigen inkoop- en aanbestedingsprocedures, door een betere balans te vinden tussen grote en kleine opdrachten. Inkopen bij het lokale MKB stimuleert de Haagse economie en werkgelegenheid. Binnen de metropoolregio Rotterdam-Den Haag (MRDH) kan onze gemeente een voortrekkersrol nemen om hierop te sturen.

Het Haagse MKB wordt ondersteund door hen het nodige zetje in de rug te geven om succesvol te worden. Dit kan door grotere MKB-bedrijven die de wens hebben om te exporteren, een rol te geven bij buitenlandse reizen van collega's. Of door het verbeteren van vaardigheden van MKB'ers met behulp van onderwijs (in het kader van een leven lang leren), onder andere op het gebied van digitalisering.

Aantrekkelijke, bereikbare en veilige winkelstraten, met ruimte voor kiosken

Als winkelstad moet Den Haag landelijk een leidende rol vervullen in de retailinnovatie. Samen met de Haagse detailhandel zorgen we dat winkelstraten aantrekkelijk, bereikbaar en veilig zijn. In het ruimtelijk beleid maken we experimenten mogelijk voor horeca en detailhandel om te mixen en kleinschalige, cross sectorale concepten te ontwikkelen. Om winkelgebieden buiten het centrum vitaal en aantrekkelijk te houden, blijven de winkelstraatmanagers en versterken we Bedrijfs-InvesteringsZones (BIZ).

We geven het Loosduinse Hoofdplein en de Badhuisstraat een duurzame impuls. De huidige kiosken of standplaatsen blijven we faciliteren, zodat deze ondernemers hun werk kunnen continueren. Om ruimte te bieden aan straathandel, wijzen we als pilot een aantal plekken in de stad aan waar een dagdeel in de week vrije ruimte is voor foodtrucks. In de Tweede Haven van Scheveningen realiseren we in samenwerking met ondernemers een wekelijkse (vis)markt.

Als ondernemers in het geval van werkzaamheden in de openbare ruimte schade hebben door deze werkzaamheden en dus recht hebben op nadeelcompensatie, moeten zij deze ook krijgen. Het aanvragen van zo'n nadeelcompensatie moet minder ingewikkeld worden. De gemeente zal (met name) kleinere ondernemers helpen bij zo'n aanvraag.

Bij structurele meldingen en klachten van bedeloverlast breiden we het bedelverbodgebied uit voor de hele stad.

Vitale bedrijventerreinen en meer bedrijfsverzamelgebouwen

Economische bedrijvigheid is gebaat bij goede huisvesting. Samen met de betrokken ondernemers en de stichting Bedrijventerreinen Haaglanden ontwikkelen we, per bedrijventerrein, een toekomstvisie voor de Haagse bedrijventerreinen. Hierdoor neemt de economische bedrijvigheid toe en kunnen er meer banen gecreëerd worden. In overleg met bedrijven kijken we of we het ZKD-terrein veiliger kunnen maken, hierbij willen we van een deel van het terrein een proeftuin kunnen maken op het gebied van veiligheid. Daarbij kunnen drones en camera's getest worden binnen de kaders van privacy- en andere wetgeving. Een dergelijke proeftuin is uniek in Nederland.

Bedrijfsverzamelgebouwen zijn belangrijk, omdat het betaalbare onderkomens zijn voor kleine, veelal startende ondernemers. Planologisch werken we daarom mee aan het uitbreiden van het aantal bedrijfsverzamelgebouwen.

De Haagse Markt, uniek in Nederland

De Haagse Markt heeft al 80 jaar een prominente plaats in Den Haag. Deze parel van Den Haag is onlangs nog uitgeroepen tot de beste markt van Nederland. De gemeente Den Haag zal de Haagse Markt opnemen als volwaardig onderdeel van de Citymarketing, waarbij de Hoefkade en de Paul Krugerlaan als rode lopers richting de Haagse Markt zullen fungeren.

Samen met marktcoöpieden zetten we ons in om de zogeheten droogloop, een overdekking die bij slecht weer dicht kan, te realiseren. Door de droogloop te verduurzamen met zonnepanelen en door de beschikbare gelden bij de stichting van de marktcoöpieden in te zetten, kan de droogloop worden gerealiseerd. We zullen deze periode bekijken of en hoe de Haagse Markt kan worden verzelfstandigd.

Ruimte voor innovatie en groeiclusters

De komst en versterking van universiteiten en hogescholen in Den Haag maakt van Den Haag een kennisstad. Dit creëert werkgelegenheid en draagt op die manier bij aan de economie van de stad. Voor een goede startkans op de arbeidsmarkt moeten beroepsopleidingen, op alle niveaus, beter aansluiten op de (Haagse) arbeidsmarkt. Met name daar waar een tekort aan arbeidsplaatsen is of te verwachten is. Belangrijke sectoren waar veel banen(groei) verwacht wordt, zijn onder meer energie, bouw, zorg en horeca. Nauwe samenwerking tussen bedrijven en het onderwijs is essentieel. Samen met deze partijen werken we aan sectorgerichte plannen ter bevordering van de aansluiting van opleidingen op de arbeidsmarkt.

Vrede en Recht is een sterke pijler van de Haagse economie. Onze inzet is gericht op het versterken van de economische structuur van clusters Vrede en Recht en Security, maar ook Finance en Legal, IT/TECH en Energie. Kansrijke ontwikkelingen liggen ook in de verbindingen (cross overs) tussen deze clusters, zoals Big Data voor toepassingen bij vraagstukken rond Vrede en Recht. Deze clusters

sluiten aan bij het DNA van de stad en maken gebruik van de kracht en aanwezigheid van de 'triple helix': onderwijs- en kennisinstellingen, bedrijven en overheden in stad en regio. We willen de komende periode de rollen van de gemeente duidelijker definiëren, en investeringen duidelijker koppelen aan te behalen meetbare resultaten en doelstellingen.

Het Cluster Veiligheid, in het bijzonder de cybersecurity, vinden we belangrijk. De stichting Hague Security Delta is als office daarin een belangrijk voertuig. Voor de komende periode stellen we met de Hague Security Delta en zijn partners een meerjarige overeenkomst op waarin we de huidige relatie tussen Hague Security Delta en de gemeente herzien en verzakelijken. We maken afspraken over governance, financiering, activiteiten, te behalen resultaten en doelstellingen en over communicatie en verantwoording.

Den Haag heeft de potentie om de Legal Delta van Europa te worden. Dit betekent dat we actiever gaan acquireren om meer (Europese) instellingen en internationale rechtsinstanties naar Den Haag te halen. Als er een Europese 'internet ombudsman' in het leven wordt geroepen, willen we dat deze zetelt in Den Haag.

Op deze wijzen draagt het zijn van een kennisstad, en het investeren in groeiclusters, ook bij aan het stimuleren van innovatie. Dat zullen we als gemeente blijven faciliteren, want innovatie is belangrijk, niet alleen voor de groei van de economie, maar ook voor het doorbreken van de eenzijdigheid van de economie.

Regionale samenwerking

Het belang van Den Haag stopt niet bij de gemeentegrenzen. Onze regio is een stedelijke agglomeratie, waarin inwoners en werknemers zich niet zoveel aantrekken van de gemeentegrenzen. Wat het beste lokaal geregeld kan worden, wordt lokaal geregeld. Vraagstukken die over onze gemeentegrenzen heen gaan, pakken we op regionaal of nationaal niveau op. Hierbij kijken we nadrukkelijk verder dan bestaande samenwerkingsverbanden. We verstevigen daar waar nodig de banden met bijvoorbeeld Leiden, Delft, Rotterdam en Westland.

We zullen bestaande samenwerkingsverbanden kritisch evalueren. Voor de MRDH zullen we als dragende stad een bijdrage leveren aan effectieve uitvoering van de onlangs gehouden evaluatie. In de MRDH ligt de nadruk op de integrale agenda voor verkeer en vervoer en het economisch vestigingsklimaat. De MRDH moet zich daarbinnen bezighouden met een aantal heldere kernopgaven, welke herkenbaar zijn voor Den Haag in de regionale en nationale context. Deze moeten herkenbaar zijn voor deelnemende gemeenten en andere samenwerkingspartners. De focus ligt hierbij op realisatie en uitvoering van concrete projecten in goede samenwerking met publieke en private partners.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Iedereen doet mee

Den Haag als toeristenstad

De toeristische sector in onze stad bloeit. Dit college wil meer bezoekers en bestedingen voor Den Haag en Scheveningen realiseren door meer kwaliteitstoerisme, meer retail en door een grotere bekendheid van Den Haag als Stad aan Zee. Dit door onder meer een eenduidiger marketing- en evenementenbeleid en investeringen in de (inter)nationale bekendheid van de stad. Hierbij kijkt het college of we Den Haag als toeristentrekker ook regionaal, samen met de regio, kunnen vermarkten. We zoeken de samenwerking met Amsterdam om toeristen te verleiden om naar Den Haag te komen, al dan niet met een overnachting. De Haagse binnenstad wordt steeds mooier en aantrekkelijker voor bezoekers. De invloed van toerisme op de leefbaarheid in de stad blijven we monitoren. Bij de heffing van toeristenbelasting letten we specifiek op overnachtingen in de particuliere verhuur (Airbnb).

Wij vinden het belangrijk dat de monumentale gebouwen van de stad zo veel mogelijk toegankelijk zijn voor publiek. Wij onderzoeken met het Rijk en de Carnegie stichting de mogelijkheden om het Vredespaleis open te stellen voor inwoners en (kwaliteits)toeristen, en hen daarmee de stad van Vrede en Recht optimaal laten ervaren. Dit binnen de beperkingen die het professionele gebruik door het Internationaal Gerechtshof en het Permanente Hof van Arbitrage stelt.

Den Haag is niet alleen de Stad van Vrede en Recht, maar is ook de zetel van de landsregering en van het Koningshuis. We stimuleren activiteiten waardoor bezoekers en inwoners dit op een kwalitatief hoogwaardige manier kunnen ervaren.

Als icoon van de Nederlandse politiek is het Binnenhof een belangrijke trekpleister in de binnenstad. De grote renovatie die vanaf 2020 gaat plaatsvinden, is een belangrijk aandachtspunt. Samen met bewoners en ondernemers zorgen we dat het Binnenhof ook tijdens de renovatie toegankelijk blijft. Bij het Centraal Station en het station Hollands Spoor zien we graag een toeristisch informatiepunt, bijvoorbeeld in de vorm van city hosts.

Naast de binnenstad en het Museumkwartier, blijven we ook investeren in de ontwikkeling van Scheveningen.

Ruim baan voor de horeca

Een bloeiende horecasector is belangrijk. Het creëert banen, ook aan de onderkant van de arbeidsmarkt, en het zorgt voor levendigheid en vertier in de stad. Wij geven horecaondernemers de ruimte om te bouwen aan onze bruisende stad. Een stad waar Hagenaars kunnen genieten, waar we studenten en expats aan ons kunnen binden, en nog meer toeristen kunnen trekken. Daarom blijven we ons in de uitgaansgebieden samen met de horecasector inzetten voor ruimere openingstijden, realistische geluidsnormen in de horeca en een soepel terras- en vergunningsbeleid. Ook willen we een impuls geven aan de dancescene. Binnen de uitgaanskernen bestaan nauwelijks potentieel geschikte locaties. Daarom komt er een pilot voor nachtontheffingen voor locaties buiten deze kernen.

Bij incidenten in de horeca moet er een meer dadergerichte aanpak komen, waarbij ook wordt gekeken naar de verwijtbaarheid van de ondernemer. Door de gemeente opgelegde straffen moeten proportioneel zijn. De communicatie vanuit de gemeente, ook bij controles door de HEIT-teams, is erop gericht om samen met de sector de Haagse horeca nòg beter te maken.

Het ontwikkelen van Scheveningen en Kijkduin als vierseizoenenbadplaatsen, beide met behoud van hun eigen karakter, zal bijdragen aan de werkgelegenheid. Op basis van de evaluatie wordt gekeken of meer jaarrondstrandexploitaties zinvol zijn.

Congressen, evenementen en marketing

We willen onze positie als stad voor toeristen en evenementen verder versterken. We zijn een gastvrije stad voor grootschalige congressen en hebben de ambitie om van Den Haag een omvangrijke congresstad van Nederland te maken. Dat is goed voor de Haagse economie en dus voor veel Hagenaars. Deze sectoren bieden bovendien kansen aan werkzoekenden, vooral ook aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Een bruisende stad met voor ieder wat wils

Evenementen, groot en klein, dragen bij aan de levendigheid van de stad. Den Haag is een bruisende stad waar veel gebeurt. Daarbij vinden we het belangrijk dat er voor ieder wat wils is. De afgelopen jaren is er veel georganiseerd in de stad: grote (internationale) topsportevenementen, festivals in het kader van vrede en recht, het afgelopen Mondriaanjaar, het Zeeheldenfestival, Jazz in de Gracht, Parkpop, de Parade, de City Pier City loop, Crossing Border festival, Vlaggetjesdag. En met evenementen als Sniester, The Hague Rainbow Festival, Summer Festival en Den Haag Food Festival is het Haagse popdistrict rondom de Grote Marktstraat verder verlevendigd.

We onderzoeken de mogelijkheden voor de komst van een dance festival, de Gay Pride, het varend corso en meer grootschalige concerten op het Malieveld. Het Just Peace Festival kan zich ontwikkelen tot Het Vredesfestival in al zijn aspecten. Intensieve samenwerking en afstemming tussen diverse organisaties en instellingen is daarbij noodzakelijk en randvoorwaardelijk.

Toegankelijkheid van festivals en evenementen voor mensen met een beperking is een belangrijk aandachtspunt.

We onderzoeken of in samenwerking met de organisator bij een aantal grote evenementen een drugstestpunt moet worden ingericht, waar bezoekers op een veilige en snelle manier hun drugs kunnen laten testen.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Iedereen doet mee

Jaarlijkse evenementenkalender

We zetten in op het meerjarig ondersteunen van festivals en evenementen die we voor langere tijd aan de stad willen binden. Dit vinden we belangrijk omdat evenementen de tijd moeten krijgen om te kunnen groeien. Tegelijkertijd stimuleren we organisatoren om zelf financiering en faciliteiten uit de markt te halen. Kleine wijkevenementen, die niet direct grote economische voordelen opleveren, maar die wel van grote waarde zijn voor de wijk, willen we ook ondersteunen.

We komen jaarlijks met een evenementenkalender, met daarop alle sport-, culturele en economische evenementen in de stad, zodat het voor iedereen duidelijk is wat er in Den Haag te beleven is. We stroomlijnen de toetsingskaders voor evenementen. Het verduurzamen van evenementen en festivals heeft hierin een plek.

Meer synergie in evenementen

De komende periode zorgen we daarom voor meer synergie op het gebied van city marketing en -branding, het binnenhalen van congressen en evenementen en het ondersteunen en subsidiëren van evenementen. De stad is toe aan een integraal en transparant evenementenbeleid met duidelijke criteria voor subsidies van grote en kleine evenementen. Het kan niet zo zijn dat een evenement dat eigenlijk iedereen graag voor de stad wil behouden, geen financiële steun krijgt, of niet gefaciliteerd wordt, omdat het in geen van de bestaande potjes past. Bij het verstrekken van vergunningen, hebben we oog voor het belang van omwonenden en voor de kwaliteit van het groen.

Dienstverlening en participatie

We hechten aan transparantie en een open bestuurscultuur. We willen een college zijn dat luistert. Niet omdat het moet, maar vanwege een oprechte behoefte aan dialoog. We willen een gemeente zijn die in verbinding staat met bewoners; die hen proactief en persoonlijk benadert, op basis van vertrouwen in de wijk. Vlotte dienstverlening, goede voorlichting, toegankelijke informatie en actieve communicatie horen hier allemaal bij. Bewoners en ondernemers moeten meer invloed krijgen op de besluitvorming. Zij weten vaak het beste wat er nodig is in hun straat, buurt en wijk en hebben vaak inventieve en praktische oplossingen. We moeten beter worden in de communicatie en voorspelbaar zijn wanneer mensen kunnen meepraten en meebeslissen. Onze besluitvorming gaat over verschillende onderwerpen, van groot tot klein en van sociaal tot ruimtelijk. We gaan experimenteren met verschillende vormen van inspraak en participatie die passen bij de diversiteit van de gebruikers en de te nemen besluiten.

Perspectief van de Hagenaar

Wij willen de dienstverlening en participatie zoveel mogelijk vanuit het perspectief van de Hagenaar, bewoner en ondernemer organiseren. Er zijn veel slagen gemaakt en toch ligt er nog een grote opgave. In de volle breedte van onze gemeentelijke organisatie passen we onze houding aan. Onze blik en ons handelen is gericht op 'wat kan wel', in plaats van 'wat kan niet'. We maken gebruik van de Haagse kracht door zo vroeg mogelijk bewoners, ondernemers en andere stakeholders bij de besluitvorming te betrekken. Onze diensten, die we digitaal en verspreid over de stad aanbieden, organiseren we laagdrempeliger en logischer. Hierdoor kunnen bewoners ons zowel digitaal als fysiek beter vinden en kunnen meer vragen 'op locatie' worden opgelost. De stadsdeelorganisatie speelt hierbij een belangrijke rol als klankbord en voor de informatievoorziening voor de wijk en de buurt. Wij willen die rol van de stadsdeelorganisatie verder uitbouwen. Wij willen daarnaast Hagenaars zo veel mogelijk actief betrekken bij beslissingen die voor hen relevant zijn, zoals de inrichting van hun buurt. Dit doen wij onder andere door aanspreekbaar te zijn en mensen op te zoeken, bijvoorbeeld door in de stad (mobiele) spreekuren te houden. We blijven daarnaast experimenteren met manieren om de mensen te betrekken bij keuzes voor de stad, de buurt en de wijk.

Dienstverlening en digitalisering

Als het gaat om de dienstverlening is het belangrijk dat inwoners en ondernemers de mogelijkheid houden om te kiezen voor persoonlijk contact. Bewoners worden niet alleen via de bewonersorganisaties geraadpleegd, maar ook individueel, bijvoorbeeld door middel van mailings.

De Strategienota Dienstverlening vormt de basis voor de verdere verbeteringen van de gemeentelijke dienstverlening. We kiezen voor een wendbare ambtelijke organisatie die opgavegericht werkt.

Digitalisering heeft een steeds grotere impact op de maatschappij en daarmee op iedereen die woont en werkt in Den Haag. Naast de fysieke stad, begint er een digitale stad te ontstaan met nieuwe kansen, vraagstukken en bedreigingen. Digitale mogelijkheden worden beter benut. Onze inzet op verdere digitalisering van de dienstverlening moet er voor zorgen dat diensten en producten sneller, eenvoudiger en toegankelijker worden geleverd aan burgers, bedrijven en organisaties in de stad. Gemeentelijke diensten en producten zullen daardoor steeds meer tijd en plaats onafhankelijk (digitaal) geleverd worden. Inwoners en bedrijven moeten daarbij optimale toegang hebben tot informatie. Dat is van belang voor de democratische controle, de keuzevrijheid, zeggenschap en betrokkenheid. De gemeente gaat voort met het verder en klantvriendelijk en zoveel mogelijk op basis van open data ontsluiten van openbare informatie.

Privacy speelt bij deze ontwikkelingen een cruciale rol. Zorgvuldige omgang van de gemeente met de data over iedereen die woont en werkt in Den Haag is uitgangspunt. Dat vergt dat onze systemen goed beveiligd zijn en minimaal voldoen aan de geldende normen. Dataveiligheid is ook van belang voor onze partners in de stad. We stimuleren de kennisvergroting in het MKB om weerstand te bieden aan de gevaren van cybercrime.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Iedereen doet mee

Participatie op stads-, wijk- en buurniveau

Op het gebied van participatie krijgt de stad, de wijk, de buurt een grotere rol. Bestaande, succesvol gebleken, middelen blijven we inzetten. Denk daarbij aan de participatieladder en de buurtbudgetten. Wij staan open voor experimenten die de inwoners van Den Haag nog meer betreft bij de inrichting en andere besluiten over hun buurt. Met de introductie van de aanstaande Omgevingswet zijn er extra kansen om tijdig alle betrokkenen uit de omgeving invloed te geven. Na een inspraaktraject laten we altijd duidelijk zien waarop de zienswijze invloed heeft gehad en welke inbreng wel en niet is overgenomen. Niet alleen bij gemeentelijke projecten, maar ook daar waar externen werken aan de groei van onze stad, stellen wij hoge eisen aan de informatie aan en de communicatie met de buurt. Een externe partij moet vroegtijdig en adequaat in gesprek gaan met de buurt en zorgen dat zij goed bereikbaar zijn bij vragen vanuit de buurt. Dit wordt een voorwaarde voor de gunning van een project.

Sport

Den Haag is een sportieve stad. Met al onze sportverenigingen en sportclubs, met topsport-faciliteiten als de Sportcampus en het Hofbad. Met de vele mogelijkheden tot sporten in de buitenlucht. We hebben prachtige routes om te wandelen, hard te lopen, te fietsen en te skaten. Door de ligging aan zee is Den Haag ook zeer geschikt voor watersporten zoals zeilen, surfen en kiten.

Samen sporten

Sport en bewegen zijn nodig voor een gezonde en vitale bevolking. Beweging zorgt voor fysiek welzijn en voor mentale weerbaarheid. Sport is daarnaast een prachtig verbindend element in onze stad en verenigingen en (amateur)clubs zijn daarbij onmisbaar: mede dankzij de vele vrijwilligers hebben heel veel Hagenaars samen een bloeiend sportleven. Onze verenigingen en vrijwilligers worden niet voor niets het cement van de samenleving genoemd.

Deze clubs en vrijwilligers verdienen dan ook onze steun, zoals deskundigheidsbevordering binnen verenigingen. Ook helpen we sportverenigingen bij het gebruik maken van (landelijke) verduurzamingsmogelijkheden.

We vinden het belangrijk dat verenigingen financieel gezond en vitaal blijven. Dat zij samenwerken met andere clubs, open staan voor nieuwe initiatieven en zorgen voor een fair play-klimaat binnen de vereniging. Samen met sportverenigingen werken we aan een veilig sportklimaat voor alle sportgebruikers en bezoekers. Het zwembad Zuiderpark versterken we met een buitenbad en we maken ruimtelijk mogelijk dat zwemvereniging CWP er een clubhuis kan uitbouwen.

Meer mensen bewegen

We willen stimuleren dat mensen meer en vaker bewegen. Het moet voor iedereen mogelijk en makkelijk zijn om te gaan sporten. Om dit doel te bereiken, investeren we in de kwaliteit van het verenigingsleven, in bewustwording en in de sportinfrastructuur. Ook sportondernemers spelen hierin een belangrijke rol.

Buurtsportcoaches zijn een effectieve manier om Hagenaars in beweging te krijgen. Met dit project gaan we dan ook door, met name in wijken waar sportdeelname moeilijker tot stand komt. We zorgen voor voldoende en aantrekkelijke mogelijkheden om dicht bij huis te bewegen. Dit doen we voor jong en oud. Daarom willen we dat sportaccommodaties, sportvelden en gymzalen van scholen vaker gebruikt worden. Dat kan bijvoorbeeld door sleutelgebruik, waardoor de accommodaties ook buiten school- en trainingstijden gebruikt kunnen worden.

Verenigingen en scholen hebben hierin een verantwoordelijkheid. In de openbare ruimte zijn uitnodigende, op verschillende behoeften afgestemde, speel-, bewegings- en sportvoorzieningen. Meer groen in de straat en meer groen-blauwe schoolpleinen zorgen ervoor dat mensen meer bewegen en sporten. Voor ouderen zorgen we voor voldoende mogelijkheden om in hun buurt te bewegen.

Actieve vormen van woonwerk-verkeer, zoals wandelen en fietsen, zijn eenvoudige en effectieve manieren om meer te bewegen.

Buitensporten

Den Haag heeft 11 kilometer kust. Het strand en de duinen bieden mooie kansen voor water- en strandporten. Die kansen willen we nog beter benutten. Er loopt een studie naar de mogelijkheden voor de verdere ontwikkelingen van strandporten in Den Haag, zoals een kunstrif en Beach City. Ook gaan we een skate- en urban sportsvoorziening en hardlooproutes aanleggen.

De groene zone in Den Haag Zuid (de Uithof, Madestein, Ockenburgh en Kijkduin) vormt een uniek gebied met vele mogelijkheden. Dit gebied vormt ook de poort naar de groene recreatiegebieden van het Westland en Midden-Delfland. We vergroten de bekendheid van deze groene zone als sport- en recreatiegebied.

Topsport

De Sportcampus Zuiderpark is een (inter)nationaal toonaangevende locatie voor topsport. Deze campus biedt enorme kansen voor het organiseren van (internationale) publieksevenementen. Deze evenementen zijn een aanjager voor de Haagse economie en maken Den Haag aantrekkelijk als vestigingsstad voor (top)sportkoepels en -organisaties. We zien de Sportcampus dus als de bruisende sport(onderwijs)locatie van Den Haag.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Iedereen doet mee

We streven naar minimaal één groot topsportevenement met internationale allure per jaar. In 2022 wordt dat het WK Zeilen. Verder onderzoeken we de kansen om de Eurogames, de Premier League Darts en, eventueel samen met omliggende gemeenten, de start van een internationale wielerronde naar Den Haag te halen. Er komt een groen-geel wandelpad naar het ADO-stadion. Ieder evenement wordt met initiatieven in de breedtesport ondersteund. Zo verbinden we topsport met breedtesport, sport met economie en sport met de Haagse samenleving.

Breed toegankelijk

Sport dient toegankelijk te zijn voor mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en voor mensen met een chronische ziekte. We gaan sportverenigingen helpen de toegankelijkheid voor mensen met een beperking te vergroten. In 2020 is Den Haag gastheer van de Special Olympics. De aanloop naar de Special Olympics in 2020 vormt de ideale gelegenheid om samen met de Haagse sportwereld de toegankelijkheid van de Haagse sportvoorzieningen structureel te verbeteren. Samen met stichting Let's Stick Together onderzoeken we de mogelijkheid om een multifunctioneel trainingsveld (athletic skills track) in te richten dat geschikt is om te gebruiken voor revalidatie.

Cultuur

Den Haag heeft een heel veelzijdig cultuuraanbod. We waarderen kunst en cultuur als uiting van deze veelzijdigheid. Kunst en cultuur geven Den Haag glans, houden ons een spiegel voor en brengen ons samen. Ze leggen verbindingen tussen burgers, scholen, culturele instellingen, bedrijven en de overheid. Dankzij culturele vorming kunnen we ons verplaatsen in anderen. Een sterke culturele en creatieve sector is dan ook een essentiële waarde van een open, ontwikkelde en verbonden stad.

Toegankelijkheid van kunst en cultuur voor iedereen, jong, oud, arm en rijk, is voor ons een belangrijk uitgangspunt. We zetten ons daarom in voor het behoud van Haagse iconen en de cultuurankers in Den Haag. De vele amateurgezelschappen vervullen een belangrijke rol in onze stad. Wij hebben bijzondere aandacht voor de beschikbaarheid van betaalbare oefenruimte voor deze verenigingen. We willen dat er meer Engelstalig cultuuraanbod komt voor expats. We blijven investeren in cultuureducatie, zowel voor primair onderwijs als voor voortgezet onderwijs. En we zorgen ervoor dat, via de ooievaarspas, Hagenaars de mogelijkheid krijgen om muzikles te volgen en een instrument te huren.

Meer aandacht zal uitgaan naar zichtbare kunst in de openbare ruimte, en naar street-art. Daarbij hebben we oog voor Haagse kunstenaars. Ook onderzoeken we hoe goede straatmuzikanten makkelijk kunnen optreden in onze stad. En er komt, als eerbetoon aan onze beroemdste Haagse

straatmuzikant, een 'Chuck Deely-festival' voor getalenteerde straatmuzikanten. Het popmuseum RockArt wordt naar Den Haag gehaald. We onderzoeken de mogelijkheden voor de komst van een Festival voor Moderne Muziek.

De begeleiding van jonge kunstenaars blijft belangrijk en we stimuleren cultureel ondernemerschap. Daar hoort het faciliteren van culturele broedplaatsen bij. Wij hechten grote waarde aan creatieve broedplaatsen. Een culturele broedplaats is meer dan een inspirerende plek waar jonge kunstenaars en cultureel ondernemers werken aan innovatieve ideeën. Broedplaatsen geven vaak een heel nieuwe impuls aan een wijk: ze brengen leven, creativiteit en economische bedrijvigheid. En ze geven kleur aan een stad. Er ontstaan zo nieuwe verbanden en samenwerkingsvormen in onze stad. Bovendien worden op deze manier leegstaande gebouwen effectief hergebruikt.

Samen met anderen werken we hard aan de ontwikkeling en versterking van het Museumkwartier. We verkopen de voormalige Amerikaanse Ambassade zodat een nieuwe eigenaar daaraan kan bijdragen.

Tijdens deze raadsperiode zal het nieuwe Onderwijs- en Cultuur Complex aan het Spui worden geopend. Dit pand van architect Jo Coenen gaat onderdak bieden aan vier Haagse culturele topinstellingen: het Residentie Orkest, het Nederlands Dans Theater, het Koninklijk Conservatorium en de Stichting Dans en Muziekcentrum. Deze plek vormt het cultureel hart van Den Haag, centraal gelegen tussen het Centraal Station, Hollands Spoor en het winkel- en uitgaanscentrum. De bouw is volop gaande en zal conform de vastgestelde uitgangspunten en randvoorwaarden worden afgerond.

We hechten er veel waarde aan dat Haagse kunstenaars onder normale arbeidsomstandigheden hun werk kunnen verrichten. Daarom wordt goed werkgeverschap en het naleven van de Code Cultural Governance betrokken bij het verstrekken van subsidie vanuit de gemeente.

Samen met culturele instellingen bekijken we de mogelijkheden voor een last minute ticketshop.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Kansen voor iedereen

7. Kansen voor iedereen

Het bieden van kansen is voor ons een belangrijk uitgangspunt. Dat geldt voor jong en oud, voor mensen die zorg nodig hebben of voor mensen die een afstand hebben tot de arbeidsmarkt. In Den Haag bieden we kansen aan iedereen. Zodat iedereen mee kan doen.

Onderwijs

In het bieden van kansen aan kinderen en (jong)volwassenen in onze stad vervult het onderwijs een cruciale rol. In lijn met de Haagse Educatieve Agenda (HEA) merken we voor het onderwijs de volgende prioriteiten aan: meer kansengelijkheid, het aanpakken van het lerarentekort en de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.

Kansengelijkheid

Sociale segregatie willen we tegengaan. Dat is niet alleen de verantwoordelijkheid van de overheid, ook scholen en schoolbesturen zijn daarbij aan zet. Want hoewel sociale segregatie een veel breder maatschappelijk vraagstuk is, kunnen we daarin, zonder aan de vrije schoolkeuze te tornen, samen met onderwijs wel belangrijke stappen zetten. En niet te vergeten, met de ouders: zij zijn primair verantwoordelijk om kinderen te stimuleren en te ondersteunen. Om kinderen maximale kansen te bieden, moeten scholen kwalitatief goed onderwijs bieden, we zullen scholen daarin ondersteunen. Om alle kinderen en jongeren betere kansen te geven, kunnen extra lessen en faciliteiten helpen. Zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs stimuleren we scholen extra (huiswerk) begeleiding te organiseren die toegankelijk is voor iedereen.

Vroeg- en voorschoolse voorzieningen moeten breed toegankelijk zijn. Dit is een andere belangrijke maatregel om kansengelijkheid te verkleinen. Dit geldt zeker voor jonge kinderen met een (dreigende) taalachterstand. Daarom ondersteunen wij zomer- en weekendscholen en brede buurtscholen. Bibliotheken spelen in ons beleid ook een belangrijke rol: als ontmoetingsplek, als plek om meer en beter te (leren) lezen, om mediawijsheid te vergroten en als plek om huiswerk te kunnen maken. Bibliotheek Bouwlust wordt weer geopend en er komt een onderzoek naar langere openingstijden van bibliotheken.

Het is belangrijk dat kinderen een zwemdiploma halen. We blijven dit aanbieden aan scholen die daarvan gebruik willen maken. Ook vinden we het belangrijk om aandacht te schenken aan beweging en gezonde voeding. Geen enkel kind zou zonder ontbijt naar school mogen gaan. Dat is primair de verantwoordelijkheid van ouders. Toch komen er in de praktijk kinderen zonder ontbijt op school en dat vraagt om specifieke interventies. In combinatie met het project Gezonde School, kiezen we voor de aanpak van tijdige signalering en het bieden van ondersteuning die gericht is op gezonde slaap- en voedingspatronen. We willen de samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs verbeteren. Met al deze maatregelen versterken we het klimaat wat leidt tot een gezondere ontwikkeling van het kind en betere leerprestaties.

Passend onderwijs

Het reguliere onderwijs is niet voor alle leerlingen toereikend. Sommigen hebben iets anders nodig, zorgleerlingen die bijvoorbeeld een specifieke methodiek of extra zorg en begeleiding nodig hebben, of hoogbegaafde kinderen en voorlopers die op een andere manier uitgedaagd willen worden. Met de invoering van de Wet passend onderwijs is het onderwijs verantwoordelijk voor een passende onderwijsplek voor deze leerlingen. Altijd in gezamenlijkheid met de ouders. We blijven ons inzetten voor passend onderwijs, waar mogelijk binnen het reguliere onderwijs, en als het nodig is met bijvoorbeeld speciaal onderwijs.

Aanpak lerarentekort

Een andere prioriteit van ons is de aanpak van het lerarentekort. De leraar vormt het fundament voor kwalitatief goed onderwijs. Leraren verdienen het dan ook dat we in hen investeren. De aanpak lerarentekort en de wervingscampagne voor het aantrekken van leraren wordt gecontinueerd. Ook staan we open voor ideeën uit de samenleving om het lerarentekort op te lossen. De komst van een Haagse lerarenopleiding in het voorgezet onderwijs, waarin aandacht is voor de specifieke grootstedelijke problematiek, is hiervoor van groot belang. Wij gaan ons hiervoor dan ook maximaal inspannen. De inzet van conciërges en klassen- of onderwijsassistenten is een maatregel waarmee we bijdragen aan het ondersteunen van Haagse leraren.

Goed burgerschap

Onderwijs heeft ook een rol bij de ontwikkeling van kinderen en jongeren tot burgers die in staat zijn om samen de samenleving vorm te geven. Daarom krijgt burgerschap expliciet aandacht in het onderwijs. Hoe vervul je in de Nederlandse democratische rechtsstaat je rol? En hoe kan je de stroom aan digitale informatie op waarde schatten? In de complexer wordende samenleving met alle grootstedelijke uitdagingen die Den Haag kent, kunnen leraren hierbij op onze waardering en steun rekenen.

Binnen het onderwijs moet er specifieke aandacht zijn om alle vormen van wij-zij denken en discriminatie tegen te gaan (zoals antisemitisme, discriminatie van moslims, homohaar, et cetera.) Dit zou kunnen met speciale lesprogramma's, excursies naar bijvoorbeeld Westerbork of Auschwitz, of deelname aan culturele projecten met dit thema. Ook ondersteunen we de Coming Out Week, een campagne gericht op de acceptatie van diversiteit in seksuele oriëntatie en genderidentiteit. We hebben ook aandacht voor het bestrijden van pesten. Elke school werkt met een anti-pest programma.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Kansen voor iedereen

Sport, natuur- en cultuureducatie

In de vorming van kinderen en jongeren tot volwassenen spelen ook sport, natuur- en cultuureducatie een belangrijke rol. Cultuur stimuleert, prikkelt, maakt nieuwsgierig, daagt uit en leert kinderen de (sociale) vaardigheden van de toekomst. Ook na schooltijd willen we dat ieder kind toegang heeft tot kunst, cultuur en (nieuwe) media. De cultuurankers vervullen hierin een belangrijke rol. Scholen stimuleren we groen-blauwe schoolpleinen aan te leggen. Een groen-blauw schoolplein biedt kinderen meer mogelijkheden om vrij en avontuurlijk buiten te kunnen spelen en te bewegen tijdens en na schooltijd. Daarbij stimuleren we ook de mogelijkheid van natuur- en milieueducatie, waaronder het gebruik van schooltuinen.

Onderwijshuisvesting

Wij vinden het belangrijk dat inwoners niet verrast worden door uitbreidingsplannen of nieuwbouw van scholen. Dit is des te belangrijker omdat we in een groeiende stad de komende jaren voor extra onderwijshuisvesting moeten zorgen. We bespreken de Integrale Huisvestingsplannen Onderwijs, met een raadsvoorstel waarin groei, spreiding, nieuwbouw/renovatie en verhuizing is vastgelegd, in een zo vroeg mogelijk stadium met belanghebbenden. In een nieuwe Visie Onderwijshuisvesting wordt bovenstaande procedure uitgewerkt.

Den Haag studentenstad

De ingezette weg van Den Haag als (internationale) studentenstad bouwen we verder uit. Dat geldt voor de ontwikkeling van de campus en het aantrekken van universitaire en hbo-opleidingen. Een wervend studentenklimaat met voldoende faciliteiten, zoals studentenverenigingen, is daarbij belangrijk. In de ontwikkeling rond Hollands Spoor ondersteunen we daarom ook studentenroeivereniging Pelargos. Een studentenstad heeft voldoende studieplekken in de stad nodig, deze zullen we dan ook creëren. We realiseren voldoende woningen voor studenten en voor young professionals.

De bestaande samenwerking met universiteiten van Leiden, Delft en Rotterdam gaan we verder intensiveren. Deze samenwerkingen zijn van groot belang voor de ontwikkeling van Den Haag als kennisstad en voor de innovatie en kansen op de arbeidsmarkt die dat met zich meebrengt. Ook heeft Den Haag van oudsher een breed en gevarieerd palet aan internationaal onderwijs. Dat is een belangrijke economische vestigingsvoorwaarde. In samenwerking met de regio komen we tot nadere afspraken over groei en vernieuwing.

Aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt

Onderwijs staat aan de basis van de sociale en economische groei van de stad. Den Haag kent een mismatch tussen werkgelegenheid en arbeidspotentieel. En die mismatch dreigt groter te worden. Daarom maken we werk van goede vakopleidingen, ambachtsscholen en leerwerktrajecten. Zeker op het terrein van energietransitie, bouw en zorg.

Ook is het belangrijk dat opleidingen goed aansluiten op de arbeidsmarkt, en dat we leerlingen of zij-instromers voorbereiden op de arbeidsmarkt van de toekomst. Om de doorstroming van school naar werk te verbeteren, is een goede samenwerking tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven cruciaal. Van bedrijven verwachten we dat ze een bijdrage leveren, zoals het creëren van stageplekken.

We investeren ook in de aanpak van laaggeletterdheid. Een voorbeeld van de aanpak van taalachterstanden is de aanpak in Moerwijk, Mariahoeve en Laak. Daar zorgen 25 Haagse organisaties, vertegenwoordigd in De Haagse Taalketen, met een wijkgerichte aanpak dat meer laaggeletterden een taal cursus volgen. Deze aanpak verbreden we.

Werk, armoede en schulden

Meer mensen aan het werk

We bevorderen dat meer mensen aan het werk komen. Werken loont, financieel en voor je persoonlijke ontwikkeling. Veel minder mensen in Den Haag moeten afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering. De bijstand is een vangnet dat bestemd is voor de meest kwetsbare groepen. De manier om uit de bijstand te komen is werk. Daarom is het onze ambitie om jaarlijks 500 mensen extra uit de bijstand te krijgen. Mensen uit het zogeheten ‘granietenbestand’ (Hagenaars die al langdurig bijstand ontvangen, waar de gemeente veelal geen contact meer mee heeft) worden de komende periode benaderd om te bezien hoe we hen aan het werk kunnen helpen. Hiervoor is maatwerk, en een persoonlijke, integrale (keten)aanpak nodig. Indien iemand aantoonbaar en verwijtbaar elke vorm van medewerking weigert, wordt gekort op de bijstandsuitkering. Er zal een intensiverings-slag worden gemaakt als het gaat om het aanpakken van bijstandsfraude.

Meer (kans op) banen voor iedereen

De pilot ‘Ondernemend uit de Bijstand’ breiden we uit. De mismatch die in Den Haag bestaat tussen vraag en aanbod van werk moet verkleind worden. De banengroei aan de onderkant van de arbeidsmarkt wordt gekoppeld aan werkzoekenden. Daarbij zal ook de samenwerking gezocht worden met buurgemeenten die relatief veel lager geschoolde arbeid hebben. Het bedrijfsleven dat mensen zoekt en mensen die werk zoeken, moeten elkaar sneller kunnen vinden.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Kansen voor iedereen

Mensen die moeite hebben met het vinden van een baan, ondersteunen we. Dat kan variëren van bemiddeling naar (vrijwilligers)werk, het aanbieden van een stage en/of het omscholen of aanleren van specifieke vaardigheden zoals de Nederlandse taal of digitale vaardigheden. Naast het Haags Emancipatie Studiefonds (HES) komt er een opleidingleenfonds waarmee mensen in de bijstand opleidingen en trainingen kunnen volgen, die zowel passen bij het beschikbare werk als bij hun competenties. We gaan met werkgevers in gesprek, opdat ook senioren en mensen met een zwaar beroep die dit zware werk niet tot de pensioenleeftijd kunnen volhouden een omscholing en ondersteuning in hun zoektocht naar (ander) werk krijgen.

Het bestrijden van jeugdwerkloosheid is een belangrijke prioriteit. Dit vraagstuk speelt zeker voor jongeren met een migratieachtergrond. We moeten volop inzetten op een goede taalvaardigheid bij jongeren. Die hebben hier zelf ook een inspanningverplichting. Discriminatie op de arbeidsmarkt en bij stages wordt hard aangepakt. Samen met scholen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties breiden we het aanbod van stages en leer-werkplekken uit om de overgang naar een betaalde baan makkelijker te maken.

De werkloosheid onder 50-plussers is hardnekkig. We onderzoeken of een Haagse ouderen-ambassadeur, samen met gemeente, het bedrijfsleven en andere belanghebbenden actief kan gaan lobbyen om 50-plussers aan het werk te helpen.

Sociale ondernemers stellen de maatschappelijke missie van hun bedrijf voorop en zoeken naar andere manieren om hun onderneming vorm te geven. We geven hen ruim baan om zich verder te ontwikkelen.

Daarnaast zorgen we ervoor dat mensen de kans krijgen om arbeidservaring op te doen. Dat doen we met gesubsidieerd werk. We bevorderen de doorstroom van dergelijke banen naar regulier werk. Voor regulier werk geldt regulier loon. Onze inzet op gesubsidieerd werk is bovendien gericht op het creëren van een win-winsituatie, bijvoorbeeld doordat theaters of sportclubs door de inzet van een gesubsidieerde arbeidsplaats ondersteund worden. De huidige pilot met Stip-banen gaan we een jaar voor afloop van de pilot evalueren. Iedereen die recht heeft op beschut werk moet aan de slag kunnen bij de Haeghe Groep, de gemeente of bij andere werkgevers. Werkgevers worden aangesproken op hun aanbod van arbeidsplaatsen voor mensen met een beperking. Ook zetten we in op social return. Met social return besteden bedrijven een percentage van de loonsom van een opdracht aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Voor gemeentelijke (inkoop)opdrachten en subsidies houden we vast aan een social return van 5%. Aandachtspunt is dat de afgesproken social return opgeven daadwerkelijk met het Haagse bestand worden ingevuld.

Minder armoede en schulden

Alle Hagenaars moeten volwaardig mee kunnen doen en zichzelf kunnen ontplooien. Daarom is het een prioriteit van het college om armoede stevig aan te pakken. Onze ambitie is dat over vier jaar fors minder Hagenaars in armoede leven. Met name armoede onder kinderen hoort in Den Haag niet thuis, alle Haagse kinderen moeten gelijke kansen krijgen. Het aanvalsplan armoede en schulden zetten we voort en breiden we waar nodig uit. Dit met het doel er zo snel mogelijk uit te komen; bijvoorbeeld door het vinden van een baan. Daarbij leggen we de focus op mensen activeren en laten participeren in de samenleving, zonder aan het niveau van de armoedeveroorzieningen (Ooievaarspas) te tornen. Het armoedebeleid blijft barmhartig en sociaal, met oog voor individuele behoeften van diegenen die in armoede terecht zijn gekomen. Daarnaast zetten we in op het verbreden van de schuldenaanpak, waarbij mensen met schulden ook geholpen worden met onderliggende problemen. Het opgezette Schuldenlab070 breiden we verder uit en we haken aan bij landelijke initiatieven. Daarbij kiezen we voor maatwerk. Dat doen we bijvoorbeeld met het jongerenperspectieffonds, maar ook met specifieke inzet voor ouderen met schulden. In de aanpak van schulden is een persoonlijke benadering en begrijpelijke communicatie cruciaal. Ook bij schuldenbeleid is preventie een belangrijk aspect. Door middel van voorlichting in alle stadsdelen op scholen, in buurthuizen en bij maatschappelijke organisaties willen we bewustzijn creëren en handvatten aanreiken om schulden te voorkomen. Schulden kunnen snel ontstaan bij verlies (van een deel) van het inkomen, een opeenstapeling van omstandigheden of levenswijze. Wanneer schulden bij bijvoorbeeld woningcorporaties en nutsbedrijven vroeg worden gesignaleerd en aangepakt, kan erger worden voorkomen.

Zorg en Jeugd

Iedereen in Den Haag verdient goede, menselijke en betaalbare zorg. Jong of oud, rijk of arm, gezond of ziek: iedere Hagenaar kan rekenen op de zorg of ondersteuning die zij of hij nodig heeft. Onnodige bureaucratie pakken we aan. Kwaliteit en maatwerk staan voorop door middel van kleinschalige zorg in de wijk.

Professionals in zorg, welzijn, jeugdhulp en maatschappelijke opvang zijn zich bewust van het bestaan van alle vormen van diversiteit en handelen inclusief en sensitief. We willen dat de cliënt meer centraal komt te staan. Ontschotting en integraliteit zorgen ervoor dat problematiek in samenhang wordt aangepakt. Preventie zorgt ervoor dat dit in een vroeg stadium gebeurt.

Preventie, laagdrempelige zorg en jeugdhulp, dichtbij huis en in de wijk

Voorkomen is beter dan genezen. We zetten dan ook stevig in op preventie en vroegtijdig signaleren. Dat geldt breed, in het hele sociale domein. Zo kunnen begeleiding en voorlichting gericht op schuldpreventie, lichte opvoedondersteuning voor ouders, valtrainingen voor ouderen, weerbaarheidsprogramma's in onderwijs of jongerenwerk gericht tegen loverboys of polarisatie en radicalisering, het stimuleren en faciliteren van sporten en bewegen voor alle doelgroepen en meer expertise in de wijkteams, op allerlei manieren erger voorkomen.

Ook zetten we in op toegankelijkheid. Jeugdhulp, zorg en ondersteuning worden laagdrempelig en dichtbij huis geboden. Daarbij gaan we op mensen af, komen we achter de voordeur en maken we indien nodig gebruik van de wettelijke mogelijkheden voor bemoeizorg en dwang. Door wijkgericht op een slimme manier algemene voorzieningen en duurder maatwerkvoorzieningen, formele en informele zorg met elkaar te verbinden, zorgen we voor zo licht mogelijke passende zorg voor iedereen die dat nodig heeft. We bekijken de mogelijkheden voor een integraal, persoonsgebonden budget. Het aanvraagproces van zorg wordt efficiënter ingericht, versimpeld en versneld. Formulieren maken we simpeler, contact met de instanties persoonlijker. Op de thuiszorg wordt niet beknibbeld. De afschaffing van de eigen bijdrage voor begeleiding en dagbesteding blijft bestaan. Ook volgen we de landelijk ontwikkelingen rondom de invoering van het abonnementstarief nauwgezet. Daarbij hebben we oog voor mogelijke aanzuigende werking en de financiële consequenties daarvan. We zorgen dat mensen met een minimuminkomen niet méér gaan betalen voor de eigen bijdrage Wmo.

Herstructureren Welzijnsbeleid en budgetten

Welzijnswerk is een belangrijke pijler onder de uitvoering van de Wmo. Juist preventief kan het van onschatbare waarde zijn. We gaan welzijn effectiever en kleinschaliger organiseren. Verschillende wijken kennen verschillende knelpunten, die vragen om verschillende methoden. De subsidie-systematiek wordt eenvoudiger, flexibeler en meer gericht op resultaat. Naar subsidies voor stadsbrede welzijnstaken die we centraal willen organiseren, kunnen alle huidige welzijnsorganisaties en andere maatschappelijke organisaties meedingen. Aansturing wordt taakgerichter. Door deze herstructurering krijgen kleinschalige, innovatieve, wijkgerichte initiatieven meer ruimte, kansen en vertrouwen. Op deze manier worden doelgroepen beter bereikt en wordt beter ingespeeld op de specifieke vraag van bewoners.

Wijkteams kunnen op ons rekenen

We werken, op wijkniveau, aan een organisatie waarin onder meer CJG's en jeugdteams, Wmo wijkteams, servicepunten XL, servicepunten arbeid, de buurthuizen van de toekomst en de GGZ-teams efficiënt met elkaar samenwerken. Daarbij groeien we toe naar samenwerking in 0-100 teams, teams voor mensen van alle leeftijden, waarbij het uitgangspunt is dat op basis van de persoonlijke situatie van de hulpvrager die expertise wordt ingezet die nodig is. Een integrale

aanpak vanuit Jeugd, Zorg en de aanpak van schulden is daarbij cruciaal. Ook in de fysieke huisvesting van verschillende functies groeien we naar elkaar toe. We komen met voorstellen om het maatschappelijk vastgoed, gemeentelijk en niet gemeentelijk vastgoed, zoals buurthuizen, sportvoorzieningen, zorglocaties, slimmer en efficiënter in te zetten door locaties samen te voegen. We voorzien de wijkteams van voldoende expertise, mensen en middelen om daadwerkelijk maatwerk en regie te leveren. Zij bieden niet alleen acute zorg aan, maar kijken ook naar de oorzaak van problemen en zoeken mogelijkheden om deze aan te pakken. Naast de brede, wijkgerichte aanpak hebben we de komende periode een aantal specifieke aandachtspunten.

Jeugdhulp om trots op te zijn

We willen dat alle Haagse kinderen zich gezond en veilig kunnen ontwikkelen en hun talenten kunnen ontplooiën. Voor de kinderen die dat niet goed lukt, zorgen wij voor een laagdrempelige zorg- en ondersteuningsstructuur. Kinderen en jongeren die (dreigen te) ontsporen, betrekken we er weer bij, evenals hun ouders. Ook hier is preventie van groot belang. Signalen moeten vroeg worden herkend en opgepakt door professionals die weten wat ze moeten doen. Uit onderzoek weten we dat risicofactoren voor kindermishandeling armoede, taalachterstand en psychische problemen van ouders zijn. Maar er kunnen ook factoren in de sociale omgeving van deze gezinnen zijn die juist voor extra veiligheid zorgen. We willen de beste (ervaren en goed geschoolde) professionals vooraan zetten, zodat risicofactoren en beschermende factoren worden herkend en erkend, tijdig de juiste hulp wordt ingezet en onnodige inzet van hulp voorkomen wordt.

Het inkopen van jeugdhulp en volwassenenzorg stemmen we beter op elkaar af. Er worden meerjarencontracten met jeugdhulpaanbieders afgesloten, zodat we de kwaliteit verbeteren en onnodige bureaucratie tegengaan. Ook voeren we resultaatsturing in en de gewenste resultaten formuleren we in overleg met cliënten en professionals. Als voldaan wordt aan de randvoorwaarden, zoals werken met bewezen methodieken en kwaliteitsbewaking, is er ruimte voor de professionals om het proces zelf in te richten.

Er wordt verder gewerkt aan het principe één gezin, één plan, één regisseur. Extra aandacht schenken we aan het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp/CJG en een goede overgang naar jong volwassenheid (18-/18+). Waar nodig gaan we door met de verlengde jeugdhulp. Jongeren die er klaar voor zijn, maken samen met de zorgverlener een toekomstplan om zich voor te bereiden op een zelfstandig leven. Verder zorgen we ervoor dat er voldoende woningen of kamers zijn voor deze jongeren.

Als jongeren ontsporen, moet het klip en klaar zijn dat we het niet accepteren dat grenzen worden overschreden. Bij kleine en grote vergrijpen worden meteen de betreffende jongeren en de ouders betrokken en aangesproken op hun verantwoordelijkheid. Maar we bieden ook hulp om het gedrag te veranderen. In de jeugdhulpketen kan efficiënter worden gewerkt. We gaan samen met de Raad

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Kansen voor iedereen

voor de Kinderbescherming, Veilig Thuis en de gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering na of en hoe we de veiligheidsketen kunnen stroomlijnen door afspraken te maken over onderzoeken, onderzoekstermijnen en doorlooptijden.

Waardig oud worden in een seniorvriendelijke stad

Ouderen vormen een steeds groter deel van de Haagse samenleving. De verwachting is dat er in 2021 ruim 80.000 Hagenaars van 65 jaar en ouder zijn (15% van de totale bevolking). Dat betekent meer ouderen, die vaak langer thuis blijven wonen en gelukkig gemiddeld ouder worden. Maar dat betekent ook een toename van mensen met dementie en van druk op mantelzorgers. Den Haag heeft internationaal een koploperspositie als seniorvriendelijke stad. Dat willen we verder uitbouwen. Dat kan door het doen van aanpassingen in woningen en in de openbare ruimte, het inzetten op dementievriendelijke wijken en het handhaven van goede thuiszorg. Soms willen meerdere generaties, of meerdere ouderen, onder één dak wonen. Dan kunnen ze elkaar helpen. Dan kan het nodig zijn om de woning aan te passen. Dit stuit nu weleens op belemmerende regels. We zorgen ervoor dat groepswonen makkelijker wordt gemaakt. We maken gebruik van de uitzonderingen op de kostendelersnorm die de Wet biedt en communiceren daar helder over. We hebben oog voor het bestrijden van ouderenmishandeling en ouderenroof (financiële uitbuiting van ouderen). Ook op oudere leeftijd moet iedereen zichzelf kunnen zijn. In zorginstellingen moet seksuele en genderdiversiteit meer geaccepteerd worden. De gemeente gaat in gesprek met zorginstellingen en stimuleert hen om het Roze Loper-keurmerk te behalen.

Actieplan Eenzaamheid

Eenzaamheid is een groeiend probleem dat alle groepen van de samenleving raakt. Van alle Haagse inwoners boven de negentien jaar voelt 52% zich matig tot ernstig eenzaam. De invloed van eenzaamheid is groot. Zeker als het langdurig aanhoudt, leidt het tot gezondheidsrisico's, minder meedoen in de samenleving en verminderd welzijn of geluk. Daarom is de bestrijding van eenzaamheid met een Actieplan Eenzaamheid, een van onze prioriteiten. Hierbij sporen we eenzaamheid actief op en investeren we in verbinding en sociale netwerken, samen met verenigingen, sportclubs en scholen. En ook door het opzetten van lief-en-leed-straten.

Ondersteuning van mantelzorgers

Mantelzorgers hebben een belangrijke maar ook zware taak. Het is essentieel dat zij af en toe ontlast worden. Daarom ondersteunen we Haagse mantelzorgers. Dat kan gedurende een korte periode in de vorm van extra handen of een logeervervoorziening voor de persoon die mantelzorg nodig heeft. Vanuit de Wmo faciliteren we dit.

Kwetsbare groepen onderdak

We willen dat kwetsbare groepen, zoals personen met verward gedrag, verslaafden en daklozen worden geholpen. Tegelijkertijd kan zo overlast worden voorkomen.

In Den Haag hoeft niemand tegen zijn zin op straat te slapen en neemt de gemeente haar verantwoordelijkheid voor mensen die door omstandigheden op straat belanden. Daarom zorgen we voor kleinschalige en doelgroepspecifieke nachtopvang locaties. Hierbij wordt vanaf het begin begeleiding geboden. Door middel van het bieden van een dagbesteding en 24-uurs begeleiding zorgen we ervoor dat mensen sneller kunnen werken aan stabilisatie van hun situatie. Daarnaast gaat de winteropvang permanent open en wordt deze breder toegankelijk. Ook hier wordt begeleiding geboden. Er wordt ingezet op verbetering en uitbreiding van het Centraal Coördinatiepunt zodat het Haags straatteam weer goed aan het werk kan. Verder zorgen we ervoor dat de Haagse Soepbus, die dagelijks soep, brood en koffie geeft aan mensen die op straat leven, haar werk kan blijven doen en mensen zo mogelijk worden doorgeleid naar bredere zorg.

In 2020 treedt de nieuwe Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg in werking. Die wet is, veel meer dan de huidige wet Bijzondere opnemingen psychiatrische ziekenhuizen, een zorgwet. De wet maakt het mogelijk om aan personen met verward gedrag (verplichte) zorg (ook ambulante) op te leggen en geeft patiënt en familie meer rechten. De mogelijkheden tot verplichte zorg en de rol van de gemeente daarbij, worden groter. Voor de zorgaanbieder zorgt de nieuwe wet ervoor dat er meer aandacht moet zijn voor essentiële voorwaarden om te participeren (inkomen, woonruimte, dagbesteding) en dat voorafgaand aan het beëindigen van een zorgtraject gezorgd moet worden voor een warme overdracht aan de gemeente.

Bij zowel de beschermde woonomgeving als maatschappelijke opvang stopt op dit moment de doorstroming. We vinden het belangrijk dat diegenen die kunnen uitstromen naar zelfstandige woningen of groepswoningen, vanzelfsprekend met de zorg en begeleiding die zij nodig hebben, ook doorstromen. We zorgen voor voldoende woningen, ook voor deze doelgroep. Ook benutten we kansen voor zowel vastgoed als voor beschermd wonen door nieuwe woon-zorgconcepten te ontwikkelen.

Prostitutie

De omstandigheden waarin de sekswerkers in de Doublet- en Geleenstraat hun werk verrichten is verre van ideaal. Wij zullen ons blijven inzetten om de werksituatie voor de Haagse sekswerkers te verbeteren, uitbuiting te bestrijden en overlast voor de buurt te beperken.

Wij staan open voor particuliere initiatieven om de raamprostitutie in zijn geheel te verplaatsen naar een nieuwe locatie nabij het Schenkviaduct, ten noorden van de Lekstraat, waarbij sekswerkers goed in beeld blijven van de gemeente en hulpverleners en het welzijn en de veiligheid beter geborgd zijn. De gemeente zal dus zelf geen ramen uitkopen maar met initiatiefnemers een sluitende businesscase uitwerken.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Kansen voor iedereen

Voor er tot een eventuele verplaatsing over zal worden gegaan wordt onderzocht of deze locatie een verbetering behelst op het gebied van veiligheid en gezondheid van de sekswerkers en wisselwerking met betrekking tot illegale prostitutie. Dit onderzoek zal in samenwerking met onder andere Shop, het expertisecentrum op het gebied van hulp- en dienstverlening aan sekswerkers en slachtoffers mensenhandel, worden uitgevoerd.

Slimmer inzetten van vervoersvoorzieningen

De groeiende vraag naar zorg doet ook een groeiend beroep op verschillende vormen van vervoersvoorzieningen. Die willen we slimmer, efficiënter en met meer vervoersgemak voor de gebruiker inzetten. Voor het gebruik van scootmobiel bijvoorbeeld willen we meer inzetten op delen en gaan we stadsbreed een dekkend netwerk van scootmobielpools opzetten. De verschillende vormen van doelgroepenvervoer, onder meer Taxibus, dagbesteding leerlingenvervoer, jeugdwetvervoer en Wsw-vervoer gaan we de komende periode harmoniseren.

Den Haag: stad van iedereen

Inclusie mensen met beperking

In 2016 ratificeerde Nederland het VN-Verdrag voor de rechten van personen met een beperking. Ook Haagse inwoners met een beperking moeten volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Rekening houden met deze groep moet geen specifiek beleid meer zijn, maar een vanzelfsprekende verankering in alle beleidsterreinen krijgen, variërend van fysieke toegankelijkheid van bijvoorbeeld speel- en sportvoorzieningen tot het bevorderen dat mensen met een beperking mee kunnen doen op de arbeidsmarkt. Dit is een geleidelijk proces waarvoor betrokkenheid van iedereen nodig is. We werken aan een lokale inclusie agenda, trekken de benodigde expertise daarvoor aan en zoeken samenwerking met lokale stakeholders en ervaringsdeskundigen.

Statushouders

We huisvesten en begeleiden de statushouders die jaarlijks via de wettelijke taakstelling aan Den Haag worden toegewezen. De ambitie om bovenop de wettelijke taakstelling extra statushouders te huisvesten vervalt. Mocht de situatie zich voordoen dat het Rijk een verzoek aan onze stad richt om hier tijdelijk opvang te faciliteren voor nieuwe vluchtelingen, dan staat Den Haag daar welwillend tegenover. We blijven inzetten op taalonderwijs en begeleiding. Waar mogelijk sluiten we bij de integratie van statushouders aan bij de gemeentelijke inburgerings- en integratieaanpak. Daarbij is bijzondere aandacht voor mensen die zijn getraumatiseerd en de economische positie van jongeren. We kijken hoe we de kostendelersnorm bij groepslocaties beter kunnen laten aansluiten op snel veranderende woonsamenstelling. Gelet op het huidige aanbod en de huidige instroom zullen statushouders via de Haagse corporaties worden bemiddeld voor een reguliere en passende corporatiewoning en zal grootschalige opvang tot het verleden gaan horen. Onder de

voorwaarde dat alle statushouders zonder vertraging worden bemiddeld naar passende woningen, zullen ook specifieke reserveringen ten behoeve van statushouders op nog niet in gebruik genomen locaties vervallen en worden toegevoegd aan de reguliere sociale woningvoorraad.

In Den Haag slaapt niemand tegen zijn zin op straat. Daarom gaan we door met de bed-bad-brood-regeling (inclusief een zinvolle dagbesteding) en zetten in op een menswaardige structurele oplossing met het Rijk.

Een stad voor iedereen

Den Haag is een vrije stad. Hier telt je toekomst, niet je afkomst. Samenleven in een stad gaat niet vanzelf. In de visie van dit college zou samenleven met elkaar moeten gaan over fundamentele gelijkwaardigheid. Voor iedereen gelden dezelfde rechten en plichten, ongeacht religie, afkomst, leeftijd, ziekte of handicap, geaardheid, gender en sociale status. Verschillen zijn goed, maar kansen moeten gelijk zijn. Onderwijs, werk en taal zijn daarbij cruciaal. Het terugdringen van taalachterstanden begint bij de jongste Hagenaars bij de voor- en voerschoolse educatie. Om goed mee te kunnen doen is het belangrijk dat iedereen goed Nederlands kan spreken en schrijven. Daarom zetten we extra in op het tegengaan van laaggeletterdheid en analfabetisme en zorgen we voor kwalitatief goed en toegankelijk taalonderwijs, zodat ook nieuwe bewoners van onze stad de taal op een goede manier leren. Hierin heeft een ieder ook een eigen verantwoordelijkheid.

Voor discriminatie en intolerantie is in Den Haag geen plaats. Dit wordt dan ook hard aangepakt. De aangiftebereidheid van discriminatie blijft een aandachtspunt. De laagdrempelige toegankelijkheid van het meldpunt discriminatie speelt daarbij een belangrijke rol. We zouden graag zien dat het anoniem solliciteren binnen de gehele gemeentelijke organisatie verder wordt uitgebreid. We zullen daartoe eerst een nieuwe pilot doen.

We zullen samen met COC Haaglanden blijven werken aan voldoende voorlichtingsmomenten voor de Haagse jeugd over seksuele en genderdiversiteit en zorgen voor positieve zichtbaarheid hiervan in eigen uitingen en evenementen zoals Coming Out Day en The Hague Rainbow Festival. Integratie- en emancipatiebeleid staan niet op zich, maar zijn integraal onderdeel van het collegebeleid. We streven als gemeente naar verbinding met de bewoners en stimuleren verbinding tussen bewoners onderling.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Financiën

8. Financiën

Voor het eerst sinds jaren laat de jaarrekening een tekort zien. Dit tekort wordt voornamelijk veroorzaakt door de omvang van het aantal uitkeringen en de kosten van jeugdhulp. De Haagse begroting heeft nog steeds last van ombuiging door verminderde rijksbijdragen en rijksverdeelmodellen die ongunstig uitpakken voor de gemeente Den Haag. Ook drukt het wegvallen van de opbrengsten precario op ondergrondse kabels en leidingen (€ 16,3 mln. vanaf 2022) stevig op het meerjarig financieel perspectief.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Financiën

De budgettaire start was voor ons niet ruimhartig. Niettemin staan wij staan voor grote uitdagingen die moeten leiden tot scherpe financiële keuzes. Keuzes die op korte termijn geld kosten en pas op langere termijn geld opleveren. Denk aan het terugdringen van het aantal uitkeringen. De eerste € 24 mln. aan dergelijke besparingen leveren, in verband met de huidige vangnetregeling, geen voordeel op voor de gemeentebegroting. Niettemin maken we extra geld vrij om meer mensen uit de bijstand te krijgen.

De stad groeit, jaarlijks met zo'n 5.000 inwoners. Er zijn dus meer woningen en meer voorzieningen nodig. Een groeiende stad moet bereikbaar blijven. Wij willen tijdens deze periode plannen opstarten die de bereikbaarheid voor de middellange en lange termijn garanderen. Tot slot betreft ook de omvorming tot een duurzame en klimaatneutrale stad een grote financiële uitdaging.

Dit coalitieakkoord omvat diverse ombuigingen/bezuinigingen. De belangrijkste hiervan zijn:

- Een herstructurering van de welzijnsbudgetten, zodat meer geld beschikbaar gesteld wordt voor kleinschaligere en wijkgerichtere voorzieningen.
- Het schrappen van het plan voor de brug over de Pijp, het plan migratiemuseum en het vrijvallen van de risicoreserve statushouders.
- De verkoop van de voormalige Amerikaanse Ambassade, zodat een nieuwe eigenaar kan bijdragen aan de ontwikkeling en versterking van het Museumkwartier.
- Een efficiencybezuiniging op de gemeentelijke organisatie (onder andere stroomlijnen processen, inhuur, inkoop minder extern onderzoek, het vinden van combinatiemogelijkheden van functies in publieke-maatschappelijk vastgoed).
- Een taakstelling op het beleidsdeel binnen de programma's.

De lokale lasten blijven laag. De OZB-opbrengsten groeien, naast een aanpassing als gevolg van inflatie, alleen door de groeiende stad. Wij vragen een extra bijdrage van € 1 per persoon per nacht aan de bezoekers van de stad, mede ter financiering van de hogere uitgaven in de toeristische branche. De hondenbelasting wordt met ingang van 2021 afgeschaft.

We gaan Eneco verkopen. Randvoorwaardelijk voor de verkoop zijn de eisen die aan de koper worden gesteld. Deze partij moet duurzaamheid en de energietransitie voldoende in de bestaande organisatie hebben geborgd en dit beleid in de toekomst verder doorzetten als eigenaar van Eneco. Om deze redenen zullen wij ons scharen bij de groep van aandeelhouders die voor een verkoop is.

Aanvullend hierop zullen we zelf zorgvuldig om moeten gaan met de opbrengst van de verkoop.

De toekomstige opbrengst wordt gebruik voor investering op de volgende terreinen:

- 30% ten behoeve van een (grotendeels) revolverend energietransitiefonds;
- 50% ten behoeve van het verbeteren van duurzame mobiliteit (openbaar vervoer en fiets);
- 20% ten behoeve van gebiedsontwikkeling voor extra kwaliteit (zoals meer groen, hoogwaardige kwaliteit openbare ruimte en betaalbare woningbouw).

Onze plannen leiden tot een sluitende meerjarige begroting tijdens deze periode. Een doorkijk naar het financiële beeld vanaf 2023 leert dat, ceteris paribus, er een licht structureel voordeel ontstaat. Hiermee kan de stad blijven rekenen op een solide financieel beleid.

De voornaamste financiële intensiveringen zijn:

- Extra middelen om mensen vanuit de bijstand aan het werk te krijgen, deze inspanningen leiden naar verwachting vanaf 2022 tot financiële besparingen, middelen ter dekking van de tekorten van de Haeghegroep.
- Op het terrein van cultuur: de voortzetting van incidentele financiering diverse cultuurinstellingen, de komst van het popmuseum RockArt, extra geld voor het nieuwe Kunstenplan, projectsubsidies en amateurkunst en het heropenen van Bibliotheek Bouwlust.
- Op het terrein van mobiliteit: investeringen in verkeersoptimalisaties voor zowel auto, fiets als OV, voor zowel middellange als langere termijn, extra geld voor verkeersveiligheid, voortzettingssubsidie voor de sloop van oude vervuilende personenauto's (Subsidieregeling Oude Schicht).
- Op het terrein van onderwijs: meer geld voor onderwijshuisvesting, aanpak laaggeletterdheid en de opvang van rijksbezuinigingen onderwijsachterstandbeleid.
- Op het terrein van de openbare ruimte: extra geld voor vervanging van kunstwerken, extra handhavers, projectbegeleidingsmiddelen voor een mogelijke verplaatsing van de prostitutie, extra (straat)bomen en groen, meer openbare toiletten en oppakken achterstallig onderhoud openbare ruimte in diverse wijken.
- Op het terrein van sport: het versterken van het zwembad Zuiderpark met een buitenbad, het onderzoeken van realistische mogelijkheden van een athletic skills track en de financiering van het WK zeilen in 2020.
- Op het terrein van groei van de stad: financiering van de gebiedsontwikkeling en sociale woningbouw, inclusief mogelijke herhuisvesting van de Koninklijke Bibliotheek.
- Op het terrein van energietransitie en duurzaamheid: middelen vrijmaken voor projectbegeleiding, de oprichting van een revolverend energietransitiefonds en gelden voor het realiseren van duurzame en betaalbare warmte.
- Op het terrein van de mobiliteit: gelden vrijmaken voor middellange en lange termijn OV-oplossingen.
- Op het terrein van zorg en jeugd: het wegwerken van het ontstane tekort op de jeugdhulp, compensatie van de minima eigen bijdrage Wmo en de uitvoering van het initiatiefvoorstel "Niet vraguh", en extra middelen voor de dak- en thuislozenopvang.
- Op het terrein van economie: structurele en incidentele versterking van het MKB, internationale groeisectoren, en dergelijke.
- Extra handhavers en middelen ter dekking van dringende knelpunten op het gebied van veiligheid.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Financiën

Voor wat betreft de financiële spelregels hebben wij de volgende aanpassingen afgesproken.

1. Op het terrein van de subsidies en de deelnemingen zullen wij extra aandacht geven aan de transparantie, zowel financieel als ook qua inhoudelijke verantwoordingsinformatie.
2. We zullen komen met een nader voorstel om de begroting zo in te richten dat de extra programma's genoemd in dit akkoord een duidelijke plek krijgen, zoals een apart programma voor de energietransitie. En het overhevelen van het programma De Kust Gezond van begrotingsprogramma 10 naar begrotingsprogramma 15.
3. De voordelen van het project Rotterdamsebaan worden tot een maximum van € 25 mln. verrekend met de gebiedsontwikkelingen Binckhorst & CID en voor het overig met REIS.
4. Met ingang van de begroting 2019 worden de recent gedecentraliseerde taken op het gebied van zorg, jeugd en participatie onderdeel van de areaalsystemetiek. Hiermee worden deze beleidsterreinen gecompenseerd als gevolg van de groei van de stad.
5. We willen de gebiedsontwikkeling meer integraal aansturen en daarop zullen we de beheerregels aanpassen, zodat de kosten en opbrengsten van projecten met de grond-opbrengsten kunnen worden verrekend.

Den Haag, Stad van Kansen en Ambities

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Bijlagen

Bijlage 1. Kandidaat-wethouders

Hart voor Den Haag/Groep de Mos

Richard de Mos   **Economie, Sport, Buitenruimte**   **(ESB)**

1e loco-burgemeester

Economie, Sport, Buitenruimte (exclusief afvalverwerking en inclusief speelplaatsen),

Binnenstad, Dierenwelzijn, Groen, Stadsentrees

Stadsdeel Escamp

Rachid Guernaoui   **Financiën, Integratie en Stadsdelen**   **(FIS)**

Financiën, Grondbedrijf, Integratie (exclusief emancipatie), Leerwerkbedrijven,

Werkgeversservicepunten, Statushouders, Dienstverlening en Stadsdelen,

Media, ICT, Personeel en organisatie, Communicatie, Facilitaire zaken

Stadsdeel Loosduinen

VVD

Boudewijn Revis   **Stadsontwikkeling, Wonen en Scheveningen**   **(SWS)**

2e loco-burgemeester

Stadsontwikkeling en Wonen, Centrale vastgoedorganisatie,

Programma De kust gezond, Strandbeleid, Project Rotterdamse Baan, Stations

Stadsdeel Scheveningen

Kavita Parbhudayal   **Zorg, Jeugd en Volksgezondheid**   **(ZJV)**

Zorg, Wmo, Welzijn, Jeugd, Centra voor jeugd en gezin, Jeugd(gezondheids)zorg,

Publieke gezondheidszorg, Prostitutiebeleid, Ambulancezorg

Stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg

D66

Saskia Bruines   **Onderwijs, Kenniseconomie, Internationaal**   **(OKI)**

3e loco-burgemeester

Onderwijs, Campusontwikkeling, Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt,
Regionale economie, Kenniseconomie, Internationale Zaken, Innovatiebeleid,
Smart city, Creatieve stad
Stadsdeel Haagse Hout

Robert van Asten   **Mobiliteit, Cultuur en Strategie**   **(MCS)**

Mobiliteit, Regionale vervoersautoriteit, Cultuur, Culturele promotie, Broedplaatsen,
Gemeentelijke lobbystrategie, Bibliotheken, Gemeentearchief, Archeologie, Monumenten
Stadsdeel Segbroek

GroenLinks

Liesbeth van Tongeren   **Duurzaamheid en Energietransitie**   **(DET)**

4e loco-burgemeester

Duurzaamheid, Energiebeleid en -transitie, Milieu, Luchtkwaliteit, Circulaire economie,
Afvalinzameling en -verwerking, Voedselstrategie, Verduurzaming bestaande woningvoorraad
Stadsdeel Laak

Bert van Alphen   **Sociale zaken, armoede, maatschappelijke opvang**   **(SAM)**

Sociale zaken, Werk en Inkomen (exclusief leerwerkbedrijven en werkgeversservicepunten),
Armoede, Sociale werkvoorziening, Maatschappelijke opvang, Emancipatie
Stadsdeel Centrum

Bijlage 2. Financieel kader 2018-2022

Kader op hoofdlijnen

Financieel kader coalitieonderhandelingen 2018-2022						Versie: definitief dd. 25-5-18					Bedragen x € 1.000
Financieel kader	incidenteel					structureel					
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022	
Subtotaal Budgettair kader	9.976	149.166	2.125	2.125	2.125	580	449	4.355	6.821	-9.953	
Subtotaal Geld vrijmaken	16.700	14.200	2.700	2.700	2.350	-	22.750	26.150	34.650	49.550	
Beschikbaar voor Intensiveringen	26.676	163.366	4.825	4.825	4.475	580	23.199	30.505	41.471	39.597	
Subtotaal Intensiveringen	24.350	55.990	71.390	34.750	32.800	550	21.325	27.278	33.631	37.455	
Saldo	2.326	107.376	-66.565	-29.925	-28.325	30	1.874	3.227	7.840	2.142	
Technische match (herfaseringen)											
Verschuiving structureel naar incidenteel		15.113				-30	-1.874	-3.227	-7.840	-2.142	
Herfaseringen over de jaarschijven	-2.326	-122.489	66.565	29.925	28.325						
Saldo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

Vanaf 2023 is er structureel 2,1 mln beschikbaar.

Kader op detail

Budgettair kader (exclusief maatregelen)										
Bedragen x € 1.000	incidenteel					structureel				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Budgettair kader (exclusief maatregelen)										
Budgettair kader 2018	5.376	2.040					8.569	12.475	14.679	-2.295
Nieuwe ontwikkeling: verbeteren betaalgedrag parkeren							1.500	1.500	1.500	1.500
HTM dividend jaarresultaat 2017	2.100									
Ruimtelijk Economisch Investerings strategie (REIS)						580	580	580	580	580
Minder kapitaallasten nieuwe investeringen door verlengen afschrijfstermijn activa met een maatschappelijk nut									262	462
Vrijval Algemene Reserve na herijking risicomodel	2.500									
Structureel maken incidentele investeringen in MIP (vrijval activareserve)		145.000					-10.200	-10.200	-10.200	-10.200
Incidentele bijstelling gemeentefonds		2.126	2.125	2.125	2.125					
Subtotaal Budgettair kader	9.976	149.166	2.125	2.125	2.125	580	449	4.355	6.821	-9.953

Bedragen x € 1.000	incidenteel					structureel				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Geld vrijmaken (inkrimpingen, verlagen kosten en verhogen baten)										
Vrijval uit reserves zonder beleidsmaatregelen	9.700									
Taakstellende opbrengst verkoop vastgoed		2.350	2.350	2.350	2.350					
Schrappen plan brug over de pijp	4.500									
Verkoop Amerikaanse ambassade		11.500								
Schrappen plan Migratiemuseum		350	350	350						
Bedrijfsrestaurant: efficiëntere bedrijfsvoering, incl. beprijzing							500	500	500	500
Effecten Buig op taakstelling 4 x 500 mensen extra van de bijstand aan het werk							-	-	-	5.800
Efficiencybezuiniging op de gemeentelijke organisatie							3.000	6.000	9.000	12.000
Taakstelling 1% beleidsdeel in de programma's							1.400	2.800	4.200	5.600
OZB aanpassen op inflatie							2.900	4.900	7.000	9.200
Parkeerbelasting verhogen tarief 1e (naar € 5) en 2e (naar € 22,50) parkeervergunning							2.500	2.500	2.500	2.500
Parkeerbelasting 10 cent boven op de uurtarieven							1.600	1.600	1.600	1.600
Parkeerbelasting in centrum commercieel gebied naar € 4,50							3.200	3.200	3.200	3.200
Toeristenbelasting verhogen met € 1,00 per persoon overnachting							2.350	2.350	2.350	2.350
Herstructureren welzijnsbeleid en budgetten							1.000	5.000	6.000	8.000
Subsidies Welzijn: maatwerk beschermd wonen							1.000	2.000	3.000	3.500
meer een eenduidiger marketing- en evenementenbeleid							1.000	1.000	1.000	1.000
Verkoop Eneco, wegvallen dividend								-8.000	-8.000	-8.000
vervallen ambitie 700 extra statushouders (schrappen risicoreservering)	2.500									
Invoering abonnementstarief Wmo vooruitlopend op landelijke regelgeving							1.800	1.800	1.800	1.800
Slimmer organiseren taalonderwijs, tegengaan versnippering en verhogen effectiviteit							500	500	500	500
Subtotaal Geld vrijmaken	16.700	14.200	2.700	2.700	2.350	-	22.750	26.150	34.650	49.550

Bedragen x € 1.000	incidenteel					structureel				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Intensivering										
Vervanging infrastructurale kunstwerken								3.098	4.426	4.426
Incidentele kosten Buig i.v.m. taakstelling 4 x 500 mensen extra van de bijstand aan het werk		5.000	5.000	5.000	3.000					
Exploitatie strategisch vastgoed	2.350	2.350	2.350	2.350						
Van 6 naar 8 wethouders, inclusief versoering ondersteuning: geen extra vervoer, secretaresse van 2 fte naar 1,8 fte; bestuursadviseurs van 3 fte naar 2,5 fte						550	1.100	1.100	1.100	1.100
Voortzetting incidentele financiering diverse cultuurinstellingen (amendement Lakerveld c.a.)		840	840							
Verbeteren opvang kwetsbare groepen (n.a.v. moties maatschappelijke opvang)							4.500	4.500	4.500	4.500
Afschaffen hondenbelasting (vanaf 2021)									2.000	2.000
Herstructureren welzijnsbeleid en budgetten; meer ruimte voor kleinschalige, innovatieve, wijkgerichte initiatieven							2.500	2.500	2.500	2.500
Heropening bibliotheek Bouwlust		500						620	620	620
Economie	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Ondernemers ombudsfunctie toevoegen							100	100	100	100
Wervingsfonds		2.000								
Economie fonds		6.000	6.000	6.000	6.000					
Structurele impuls Economie							6.000	6.000	6.000	6.000
Cultuur	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Popmuseum RockArt naar Den Haag halen		500								
Extra cultuurbudget: Kunstenplan									1.000	1.000
Extra cultuurbudget: uitbreiding projectsubsidies en amateurkunst							1.000	1.000	1.000	1.000
Incidentele financiering om transformatie Humanity House mogelijk te maken		200	200							
Zorg en jeugd	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Compensatie minima eigen bijdrage Wmo en uitvoering initiatiefvoorstel "Niet vrageh"							2.900	2.900	2.900	2.900
Veilig thuis							1.000	1.000	1.000	1.000
WSW-subsidie (afdekken tekort Haeghe groep)		2.300	1.700	1.100	500					
Frictiekosten Haeghegroep	1.000	1.000								
Sociaal Werkgeverschap: Jeugd, integrale aanpak jongeren met grote afstand tot arbeidsmarkt							1.000	1.000	1.000	1.000
Jeugd; omwerken naar meer maatregelen in de sfeer van preventie	6.000	6.000	4.000							
Wegwerken negatieve reserve Jeugd	14.000									
Extra aandacht voor bestrijden eenzaamheid		500	500	500	500					

Bedragen x € 1.000	incidenteel					structureel				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Openbare ruimte / handhaving / veiligheid										
Doublet- en Geleenstraat kosten onderzoek mogelijkheden, projectbegeleiding		1.500	1.500	1.500	1.500					
25 extra handhavers							375	750	1.125	1.875
Openbare toiletten							150	150	150	150
Extra (straat)bomen & groen		2.500	2.500	2.500	2.500					
Opknopbeurt achterstallig onderhoud Kraaijensteijn fase 2, Houtwijk, Nieuw Waldeck en Mariahoeve				1.000	3.000	6.000				
Veiligheidsprioriteiten portefeuille burgemeester	1.000	1.700	1.700	1.700	1.700					
Onderwijs	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
projectgeld i.v.m. ambitie start Haagse lerarenopleiding		500								
Onderwijshuisvesting: meerkosten bestaande voorraad (stijgende bouwprijzen, duurzaamheid en inlopen achterstand)								300	600	1.000
Aanpak laaggeletterdheid		1.000	1.000	1.000	1.000					
Opvang rijksbezuiniging onderwijsachterstandenbeleid		1.800	1.800	1.800	1.800					
Sport	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
zwembad Zuiderpark wordt versterkt met een buitenpad									300	468
Let's stck together: athletic skills track								60	60	60
WK zeilen			3.000							
Groei en bestaande stad	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Gebiedsontwikkeling en sociale woningbouw		15.000	15.000							
Herhuisvesten KB			15.000							
Mobiliteit	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Ongelijkvloerse verkeersoplossing Lozerlaan-Erasmusweg										1.173
Onderdoorgang Hildebrandplein										1.333
Programma fiets; reguliere investering/ verbeteren.							700	1.500	1.500	1.500
Doorzetten subsidies vervuilde auto's en brommers inruilen		300	300	300	300					
Herinrichting van de Gedempte Gracht als alternatieve fietsroute voor Grote Marktstraat								700	700	700
Eenrichtingsverkeer Mauritskade									700	700
Vereenvoudiging verkeerstromen 7-sprong									350	350
Verkeersveiligheid			3.500	3.500	3.500					

Bedragen x € 1.000	incidenteel					structureel				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Duurzaamheid										
Realiseren duurzame en betaalbare warmte: ontwikkelen groot aantal lokale duurzame bronnen, geothermie, warmte uit riolering en oppervlaktewater		4.500	4.500	4.500	4.500					
Subtotaal Intensiveringen	24.350	55.990	71.390	34.750	32.800	550	21.325	27.278	33.631	37.455
Afspraken Verkoop ENECO	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Verkoop Eneco			PM							
Verbeteren duurzame mobiliteit (fiets + OV) (50%)			PM							
Light rail verbinding Koningscorridor vanaf Leidschenveen, Binckhorst, ADO, CS, Madurodam, Internationale zone, Scheveningen										
Metrolijn vanaf tramtunnel Leyenburg										
Aftakking internationale zone: ondergrondse kruising Scheveningse weg/Teldersweg										
Versnellen OV										
OV verbinding Norfolkterrein (keuze tracé)										
Investeringen Programma fiets, fietstunnel Zuid-Hollandlaan, Velostrada, ondergrondse stalling Buitenhof stalling CS										
Smart city: Park & Ride, Park & Bike										
Electrisch rijden / infra										
Verhogen kwaliteit in gebiedsontwikkeling (20%)			PM							
Gebiedsontwikkeling voor extra kwaliteit, zoals meer groen, hoogwaardige kwaliteit openbare ruimte en betaalbare woningbouw										
Energiefonds revolverend (30%)			PM							
Realiseren energietransitie structureel in revolverend energietransitiefonds: hiermee wordt het isoleren en verduurzamen van huizen voorgefinancierd.										
• Isoleren woningen (incl. Weghalen schimmelmuren)										
• Komende collegeperiode 25000-30000 bestaande woningen (nagenoeg) vh gas af										
• Subsidiereregeling groene daken uitbreiden										
Subtotaal Beklemmingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag

Fotografie
Fleur Beemster
Emmy de Graaf
Frank Jansen
Valerie Kuypers

Vormgeving en productie
Intern Dienstencentrum

Mei 2018

